

Karlofça'dan Lozan'a İstanbul'da Leh Diplomatlar 1699-1923

Polish Diplomats in Istanbul from the Treaty of Karlowitz to the Treaty of Lausanne 1699-1923

Hacer Topaktas*

Özet

Osmanlı Devleti ile Lehistan'ın (Polonya) ilişkileri Karlofça Antlaşması (1699) sonrası farklı karakterler taşır. İki devlet arasında savaş ve mücadele dönemleri kapanırken diplomasi, barışın devamında ve ortak coğrafyada diğer devletlerle yürütülen münasebetlerde ön plana çıkmıştır. Diğer yandan Lehistan 1414'te diplomatik ilişkilerin tesisi itibarıyla Osmanlılar'a en fazla ve sık elçi gönderen ülkelerin başında gelmiştir. Karlofça Antlaşması'ndan 1795'te Lehistan'ın üçüncü taksimine kadar birçok Leh diplomat çeşitli sebeplerle İstanbul'a gönderilmiştir. Rafal Leszczyński, Stanislaw Chomentowski, Jan Wandalin Mniszech, Tomasz Aleksandrowicz, Karol Boscamp Lasopolski, Franciszek Piotr Potocki bu elçilerden sadece birkaçıdır. Ayrıca Lehistan'ın 1795'teki taksimi sonrasında XIX. yüzyılda Lehistan hükümeti temsilcisi sıfatıyla bazı diplomatlar Osmanlı başkentine gelmiştir. 1918'de Lehistan'ın bağımsızlığını kazanmasını müteakip İstanbul'da Lehistan Cumhuriyeti temsilcisi sıfatıyla da bazı diplomatlar görev yapmıştır. Karlofça Antlaşması'nın onaylanması ve iki ülke sınırının tespiti, İsveç Kralı XII. Karl meselesi, cülus tebrikleri, yeni kral seçimleri, ticarî ve siyasi antlaşmaların yenilenmesi, Avrupa'da meydana gelen bazı savaşların ve meselelerin iki ülke ilişkilerine yansımaları ve etkilemesi, Lehistan'ın yeniden bağımsızlığını kazanması için Babıâli'den destek alınmak istenmesi, I. Dünya Savaşı sonrası ilişkilerin yeniden tesisi gibi sebeplerle Osmanlı başkentine gelen Leh elçileri ve diplomatları ile ilgili mütekâmil bir liste bulunmamaktadır. Bu bakımdan bu makalede hem Türk ve Leh arşivleri hem de diğer kaynaklar doğrultusunda Karlofça Antlaşması'ndan Lozan Antlaşması'na dek mezkur Leh elçileriyle ve diplomatlarıyla ilgili yeni bilgi ve belgeler ortaya koymak ve güncel bir Leh diplomatları listesi sunmak amaçlanmıştır. Böylece 600 yıllık Türk-Leh ilişkilerinin Karlofça Antlaşması sonrası yoğunluğu ve Avrupa siyasetindeki ehemmiyeti diplomatlar boyutunda ortaya konulacaktır.

Anabtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Lehistan, Polonya, elçi, diplomat, Karlofça, Lozan

---

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Leh Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye; E-mail: hacer.topaktas@istanbul.edu.tr

Abstract

Ottoman-Polish relations have different characters after the Treaty of Karlowitz (1699). While wars and conflicts had been lasted between two sides, diplomacy came to the fore for the continuation of the peace and the relations with the other states in the common area. On the other hand, Poland-Lithuania was one of states which sent to the most frequent and large number of envoys to the Ottomans after the establishment of the diplomatic relations. Many Polish diplomats were sent to Istanbul for various reasons, from the Treaty of Karlowitz to the third partition of Poland in 1795. Rafał Leszczyński, Stanisław Chomętowski, Jan Wandalin Mniszech, Tomasz Aleksandrowicz, Karol Boscamp Lasopolski, Franciszek Piotr Potocki were only some of them. Also after the third partition of Poland, some Polish diplomats came to Ottoman capital as representatives of Polish government in the XIXth century. Some Polish diplomats also completed their missions in Istanbul after Poland regained its independence in 1918. There is not a complete list of the Polish envoys and diplomats who came to Ottoman capital for the reasons as confirmation of the Treaty of Karlowitz and determination of the borders of the two sides, the question of the Swedish King Charles XII, congratulations to the throne, the new king elections, the renewal of the political and commercial treaties, reflections and affects of the some wars and problems occurred in Europe, to gain support of the Porte for the Polish independence movement in the XIXth century and to establish the relations between two states after the First World War. In this regard, with this article it is essential to provide a current list of the Polish envoys and diplomats from the Karlowitz to the Lausanne and to present some new information and documents about the mentioned Polish diplomats according to both Turkish and Polish archives and other sources. So, in their 600th year, intention of Turkish-Polish relations after the Treaty of Karlowitz and its importance in the European politics is presented in the extend of the diplomats.

Keywords: Ottoman Empire, Poland, envoy, diplomat, Karlowitz, Lausanne.

Giriş

Oldukça yoğun, altı yüz yıllık ilişkilerin bulunmasına rağmen Türkiye-Polonya ilişkilerinde Karlofça Antlaşması sonrası dönem ve bu dönemin diplomatları her iki ülkenin kaynaklarıyla ve toplu bir halde henüz detaylı olarak araştırılmamıştır. Osmanlı-Leh ilişkileri üzerine ilk akla gelen isim olarak Dariusz Kolodziejczyk'in araştırmaları bu sahada ilk derli toplu ve iki ülke kaynaklarının kullanılması suretiyle hazırlanan çalışmalardır.¹ Bu doğrultuda

¹ Dariusz Kolodziejczyk, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th–18th Century): An Annotated Edition of 'Abdnames and Other Documents*, Brill, Leiden 2000; *The Ottoman Survey Register of Podolia (ca. 1681): Defter-i Mufassal-i Eyalet-i Kamaniçe*, Mass., Cambridge 2004.

ünlü Polonyalı tarihçi Władysław Konopczyński'nin *Polska a Turcja* adlı kitabı da Türk kaynakları kullanılmaksızın hazırlanması rağmen önemli bir çalışmadır.² Aynı şekilde Kazimierz Dopierala ile Andrzej Dziebuński'den de bahsetmek gerekir.³ Eserlerinde XVI. yüzyıl Osmanlı-Leh ilişkilerini yine Türk kaynakları olmaksızın değerlendirseler de çalışmalar söz konusu yüzyıl için kıymet taşır. Ayrıca Danuta Chmielowska tarafından kaleme alınan *Polsko-tureckie stosunki dyplomatyczne w okresie miğdzywojennym* başlıklı kitap da iki Dünya Savaşı arası dönemde Türkiye-Polonya ilişkilerini ve bu dönemin diplomatlarını ele alan genel bir eserdir.⁴ Tarafımızca kaleme alınan *Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri, Franciszek Piotr Potocki'nin İstanbul Elçiliği (1788-1793)* ise taksim öncesi dönemde İstanbul'a gelen son Lehistan elçisi Potocki'nin elçiliği ve bu süreçte gerçekleşen Osmanlı-Leh ilişkilerine odaklanmaktadır.⁵ Yine Jan Reychman'ın *Życie Polskie w Stambule w XVIII wieku* adlı eseri yer yer XVIII. yüzyıldaki Leh diplomatlardan da bahseden bir çalışmadır.⁶ Osmanlı Devleti'nde ve Türkiye Cumhuriyeti'nde bulunan Lehler sözlüğünü hazırlayan Jerzy Łątka'nın çalışmasında da Leh diplomatlarla ilgili bilgiler bulmak mümkündür.⁷ Aynı şekilde Adam Przyboś ile Roman Żelewski'nin kaleme aldıkları eski dönemlerdeki Leh diplomatları değerlendiren çalışmada da İstanbul'a gelen birkaç Leh elçiyle ilgili bilgiler mevcuttur.⁸

Bununla birlikte yukarıda birkaçından bahsedilen bu önemli çalışmalarda Karlofça Antlaşması sonrası İstanbul'a gelen Leh diplomatlar, her iki ülkenin kaynakları kullanılarak topluca bir değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Yapılan çalışmalar daha ziyade diplomatları ve ilgili dönemin siyasî olaylarını tek başına değerlendirmektedirler. Bu nedenle de 1699-1923 yıllarında hangi elçilerin ne amaçla gelip gittiğini ele alan ve ikili ilişkilerin diplomatlar boyutunu hep birlikte

---

Dariusz Kołodziejczyk, *The Crimean Khanate and Poland Lithuania, International Diplomacy on the European Periphery (15th-18th Century) A Study of Peace Treaties Followed by Annotated Documents*. Brill, Leiden 2011.

² Władysław Konopczyński, *Polska a Turcja: 1683-1792*, Nakładem Instytutu Wschodniego w Warszawie, Warszawa 1936.

³ Kazimierz Dopierala, *Stosunki dyplomatyczne Polski z Turcją za Stefana Baterego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1986. Andrzej Dziebuński, *Stosunki dyplomatyczne polsko-tureckie w latach 1500-1572 w kontekście międzynarodowym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005.

⁴ Danuta Chmielowska, *Polsko-tureckie stosunki dyplomatyczne w okresie międzywojennym*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Dialog, 2006.

⁵ Hacer Topaktaş, *Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri, Franciszek Piotr Potocki'nin İstanbul Elçiliği (1788-1793)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.

⁶ Jan Reychman, *Życie Polskie w Stambule w XVIII wieku*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1959.

⁷ Jerzy S. Łątka, *Słownik Polaków w Imperium Osmańskim i Republice Turcji*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2005.

⁸ Adam Przyboś, Roman Żelewski, *Diplomaci w Dawnych Czasach*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1959.

değerlendirerek etraflıca ortaya koyan bir çalışma bulunmamaktadır. Bu bakımdan elinizdeki metnin bu konuda yapılacak çalışmalar açısından en azından bir başlangıç görevi görmesi amaçlanmıştır. Hem Leh hem Türk kaynaklarının birbirini tamamlayıcılığı, bu sahadaki çalışmalar bakımından önem arz eder. Ayrıca söz konusu dönemde Osmanlı Devleti'nin yürüttüğü dış politikaların farklı düzlemlerde değerlendirilip anlaşılması, Lehistan'ın Osmanlı Devleti'ne gönderdiği diplomat ve elçilerle, bunların gelişine sebep olan siyasî ve uluslararası gelişmelerin ortaya konulması da çalışmanın içeriği bakımından mühimdir.

***

Polonya kaynaklarının belirttiği üzere 1414'te Lehistan'ın gönderdiği iki elçiyle başlayan Osmanlı-Leh ilişkileri birçok mücadele ve savaş geçirmiştir.⁹ Yine Polonya kaynaklarına göre ilk Osmanlı elçileri Lehistan'a 1427 yılında gelmiştir.¹⁰ Diğer yandan ilerleyen süreçte ticarî ve diplomatik ilişkiler giderek yoğunluk kazanmıştır. Eflak, Boğdan ve Karadeniz'in kuzeyinde ortak coğrafyada meydana gelen birçok hadise, Osmanlı-Leh ilişkilerinin yoğunlaşmasına sebep olmuştur. Diğer yandan söz konusu olaylarla birlikte uluslararası hadiseler, gelip giden elçilerin sayısının artışına da etki etmiştir.

1489'da Sultan II. Bayezid'in hükümdarlığı esnasında Osmanlı Devleti tarafından Lehistan'a ilk ahidname verilmiş ve ilişkilerin hacmi daha da arttığı gibi münasebetlerin düzenlenmesi için önemli bir adım atılmıştır.¹¹ Kanuni Sultan Süleyman ve akabinde Sokollu Mehmed Paşa dönemlerinde Lehistan ile yürütülen ilişkiler savaşa veya mücadeleye dönüşmemiştir. Tabi bu dönemde Sultan Süleyman'ın ve Lehistan Kralı I. Zygmunt ile oğlu ve halefi Zygmunt August'un siyasî önceliklerinin farklı yönere kayması, askerî çatışmayı engellemiş ve ilişkilerin seyrini etkilemiştir. Sokollu Mehmed Paşa döneminde

⁹ 1414 yılında Macar Kralı Zygmunt, Lehistan'a mektup göndererek Osmanlılara karşı kendisine yardım edilmesini talep etmişti. Bu talebe karşı Leh Kralı Władysław Jagiełło, Macar Kralı'na yardım yerine, arabuluculuk teklif etmiş ve bu amaçla Góralı Skarbek ve Ermeni Gregory'i elçi olarak Çelebi Mehmed'e yollamıştı. Lehistan kronik yazarı Jan Długosz'un belirttiği üzere, bu hadise neticesinde iki devlet arasındaki siyasî ve diplomatik ilişkiler başladı. Bkz. Jan Długosz, *The Annals of Jan Długosz Annales seu cronicae incliti regni Poloniae*, an English Abridgement, Maurice Michael, IM Publications, Chichester 1997, s. 418-419.

¹⁰ Niçin gönderildiği tespit edilemese de Lehistan ve Litvanya, gönderilen Osmanlı elçilerini kabul edip etmeme konusunda tereddüt yaşamış ve Osmanlı Devleti ile iyi ilişkilere girmeye çekinmiştir. Osmanlılar bu dönemde Katolik inancının düşmanı olan bir devlet olarak görülmekte ve bu devletle yakın ilişki içerisine girilmesinin Macaristan ve diğer devletlerce hoş karşılanmayacağı düşüncesi bulunmaktadır. Bkz. Zenon Hubert Nowak, "Dyplomacja polska w czasach Jadwigi i Władysława Jagielly (1382-1434)", *Historia dyplomacji polskiej* içinde, T. I, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 351.

¹¹ Kolodziejczyk, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations*, s. 109-110.

ise Lehistan'da kral seçim sisteminin değişmesini mukabil, bu mevzuya İstanbul'un ilgisinin arttığı görülür. Kral namzetleri ve bunlardan hangisinin kraliyet tacını giyeceğine dair görüşlerini belirten ve yakinen gelişmeleri takip eden Osmanlı Devleti, ilk iki kral Henri de Valois (Henryk Walezy) ve Erdel Beyi Stefan Batory'nın Lehistan kralı olarak taç giyeceği kraliyet seçimleri esnasında etkin bir siyaset takip etmiştir.¹²

XVII. yüzyılda Hotin Seferi (1621), Kamaniçe Seferi (1672) ve Lehistan Kralı III. Jan Sobieski'nin de resmen iştirak ettiği II. Viyana Kuşatması (1683) Osmanlı-Leh ilişkilerinin önemli kırılma noktalarıdır. Bu yüzyılda ortaya çıkan bazı hadiseler dolayısıyla önemli elçilik heyetleri karşılıklı olarak başkentlere gönderilmiştir. Krzysztof Zbaraski (1622-1624), Wojciech Miaskowski (1640), Jan Krzysztof Gniński (1677-1679) ve Stanislaw Malachowski'nin (1698-1699) İstanbul elçilikleri bunların öne çıkanlarıdır.

Zbaraski, 1621 yılında Sultan II. Osman döneminde gerçekleştirilen Hotin Seferi sonrası münasebetlerin rayına oturtulması için İstanbul'a gelmiştir.¹³ Zira Hotin Seferi'nde iki taraf için tam bir galibiyet ya da mağlubiyet söz konusu olmamıştır. Yapılan Hotin Antlaşması sonrasında ilişkilerin normalleştirilmesi ve eski antlaşmaların devamının sağlanması, Zbaraski'nin elçiliğini getirmiştir. Miaskowski ise Osmanlı Devleti'nden yeni bir ahidname almak için Sultan İbrahim'e gönderilmiştir ve kendisinin sefaretnamesi bu dönemle ilgili önemli bir kaynaktır.¹⁴ Bu yüzyılda adından en çok söz ettiren Gniński'nin elçiliği ise Osmanlı Devleti'nin 1672 Kamaniçe Seferi sonrasında 1676'ya kadar süren mücadeleler sonunda imzalanan Żurawno Antlaşması'nın ardından meydana gelmiştir. Leh elçisi Osmanlı Devleti'nden yeni bir ahidname almak için bu göreve atanmıştır. 1672'deki Kamaniçe Seferi sonrası imzalanan Bucaş Antlaşması'nda yer alan ve Lehistan'ın haraç ödemesi ile ilgili madde, Lehistan meclisi Sejm'de kabul görmemiş ve Lehistan, mevzu bahis antlaşmanın haraçla ilgili maddesinin değişmesini istemiştir. Bu süreçte haraç maddesini içermeyen yeni bir antlaşmanın onayı ve buna bağlı olarak yeni bir ahidname verilmesi Gniński'nin elçiliğinde söz konusu edilmiştir.¹⁵

¹² Bkz. Kemal Beydilli, *Die polnischen Königsablen und Interregnen von 1572 und 1576 im Lichte osmanischer Archivalien*, y.y., München 1976.

¹³ Bkz. "Poselstwo Krzysztofa Xsięcia Zbaraskiego do Turcji w r. 1622", *Dziennik Wileński*, T. III, (1827), s. 3-27, 101-125, 237-273, 339-371; Samuel Twardowski, *Przeważna legacja Krzysztofa Zbaraskiego od Zygmunta III do Soltana Mustafy*, wyd. Roman Krzywy, Instytut Badań Literackich PAN: Stowarzyszenie "Pro Cultura Litteraria", Warszawa 2000; Janusz Wojtasik, "Uwagi księcia Krzysztofa Zbaraskiego posła wielkiego do Turcji z 1622 r.- o państwie ottomańskim i jego silach zbrojnych", *Studia i Materiały do Historii Wojskowości*, T. VII, cz. I, (1961), s. 321-346.

¹⁴ Adam Przyboś, *Wielka legacja Wojciecha Miaskowskiego do Turcji w 1640 r.*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa, Kraków 1985.

¹⁵ Beraberinde getirdiği kalabalık elçilik heyeti dolayısıyla da bilinen Gniński, XVII. yüzyılın ikinci yarısıyla ilgili önemli bilgileri içeren sefaretnamesi dolayısıyla da önem arz

XVII. yüzyılı kapatan en önemli siyasi hadise olarak 1683'teki II. Viyana Kuşatması görülebilir. Kuşatma sonrası süren mücadeleler sonunda 1698'de Karlofça görüşmeleri başlamıştır. Stanislaw Malachowski, Karlofça'daki barış görüşmelerini yürütmek üzere Lehistan temsilcisi olarak atanmıştır. Kendisi burada Osmanlı Devleti ile Lehistan arasında imza edilecek antlaşmanın görüşmeler esnasında hazırlanan (temessük) ilk nüshasını almıştır.¹⁶ Bu aşamadan sonra Lehistan Kralı'nın antlaşmayı onaylaması ve bu onaylanan antlaşmanın Osmanlı Devleti'ne ulaştırılması gerekmektedir. Karlofça Antlaşması'nın Lehistan Kralı II. August tarafından onaylanmış nüshasını ise küçükelçi sıfatıyla Stanislaw Mateusz Rzewuski İstanbul'a getirecektir.¹⁷

II. Viyana Kuşatması'nı sonlandıran ve 2 Ocak 1699'da imzalanan Karlofça Antlaşması, Osmanlı-Leh siyasi ve diplomatik ilişkilerinde birçok açıdan yeni bir dönemin başlangıcını temsil eder.¹⁸ Bu yüzyılın ilk yılları itibariyle ikili münasebetlerde farklı karakterler ortaya çıkmış ve Avrupa'da cereyan eden gelişmelerin de etkisiyle ilişkilerin yapısında değişiklikler meydana gelmiştir. Artık XVIII. yüzyılda Avrupa güçler dengesi değişmeye başlayacaktır. Karlofça Antlaşması ve bir yıl sonra imzalanan İstanbul Antlaşması her ne kadar iki ülke arasında kalıcı barışı sağlasa da farklı sebep ve vesilelerle birçok Lehistan elçisi bu süreç sonrasında da İstanbul yollarına düşmüştür. Diğer taraftan uluslararası camiada meydana gelen hadiseler de Osmanlı-Leh ilişkilerinin seyrinde etkili olmuştur. Bu ise Lehistan'dan gelecek elçilik heyetlerinin oluşumunda bir diğer sebeptir. 1772 ve 1793 yıllarındaki taksimlerin ardından 1795'teki Lehistan'ın üçüncü taksimine kadar sürecek olan bu yoğun diplomasi trafiğinin detaylarını görmek, esasında söz konusu yüzyılda Osmanlı-Leh ilişkilerinin ayrıntılarına ve mahiyetine işaret etmesi bakımından önem taşır.

---

eder. Bkz. *Źródła do poselstwa Jana Gnińskiego, wojewody chełmińskiego do Turcji w latach 1677-1678*, wyd. Franciszek Pulaski, Muzeum Konstantego Świdzińskiego, Warszawa 1907.

¹⁶ Bkz. Andrzej Gorkowski, *Relacja poselstwa Jaśnie Wielmożnego JMci Pana Stanisława Malachowskiego, wojewody poznańskiego traktatu karłowickiego, oraz różnych komisji po tym taktacie nastąpionych, ku ciekawości y pożytkowi obywatelów powtórnę, z niektórymi z rękopism przydatkami, do druku podana*, W Drukarni J. Królewskiej Mci y Rzeczypospolitej u XX. Scholarum Piarum, Warszawa 1778. *Instrumentum traktatów pokoju zawartego między Majestatem Króla Polskiego a Cesarzem Tureckim z jednej strony przez Pana Malachowskiego Posła Wielkiego i plenipotencjariusza, a z drugiej przez plenipotencjariuszów Porty Otomańskiej*, Kraków 1699.

¹⁷ Karlofça görüşmeleri için bkz. Rifaat Ali Abou el-Haj, "Ottoman Diplomacy at Karlowitz", *Journal of American Oriental Studies*, nr. 87, (1967), s. 498-512; Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 34-39.

¹⁸ Karlofça Antlaşması görüşmeleri sonunda Lehistan'a verilen temessük için bkz. BOA, Y.EE, 31/29. Lehistan Kralı II. August tarafından onaylanan antlaşma metni için bkz. *Savaş ve Barış, 15.-19. Yüzyıl Osmanlı-Polonya İlişkileri*, Selmin Kangal (Yayıncı yön.), İstanbul 1999, s. 152-154. Antlaşmanın maddeleri için bkz. Kolodziejczyk, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations*, s.581-625.

Barış Sonrası Elçi Akını: Varşova-İstanbul Arasında Lehistan Diplomatları (1699-1764)

İsveç'in Rusya ve müttefikleri ile olan "Büyük Kuzey Savaşları" (1700-1721) ve Osmanlı Devleti'nin yürüteceği "Prut Seferi" (1711) XVIII. yüzyıl başında Doğu Avrupa'da cereyan eden önemli olaylardır. İsveç-Rusya Savaşı'nda İsveç'i destekleyen Osmanlı Devleti, bu dönemde II. Viyana Kuşatması'nın telafisi için çaba harcıyordu. 1703'de Osmanlı tahtına geçen III. Ahmed'in saltanatı süresince Osmanlılar, savaşçı bir siyaset gütmemekle beraber, III. Jan Sobieski'nin 1696'da ölümünün ardından seçilen Saksonya Elektörü ve Lehistan Kralı II. August'la ilişkilerini üst düzeyde tutmadı. Diğer taraftan Lehistan tahtına aday olan Rus karşıtı Stanislaw Leszczyński'yi ve Rusya'ya karşı Lehistan'ın bağımsızlığını desteklemekteydi. Bu dönem itibarıyla Rusya'nın Lehistan'a yönelik amaçları da iyice gün yüzüne çıkmaya başladı.

Karlofça Antlaşması sonrasında Avrupa'da yaşanan İspanya Veraset Savaşları (1700-1713) Utrecht Antlaşması'yla sonuçlandı. İsveç-Rus Savaşları ise Lehistan ekseninde cereyan ederken 1709'a kadar İsveç lehine sürmüştü. Ancak Poltova Savaşı'nda Rusya'ya yenildikten sonra İsveç Kralı XII. Karl, Osmanlı Devleti'ne sığındı. 1711'de Rus Çarı Petro'nun Boğdan'a girmesi ve ordusunun Osmanlılar tarafından kuşatılması neticesinde Osmanlı ordusu Rusya'ya karşı üstünlük elde etse de bu üstünlük, iyi bir şekilde değerlendirilemedi. İstanbul, çıkarları gereği Lehistan tahtına Avusturya ve Rusya'nın desteklediği kişilerin seçilmemesine yönelik politikalar izlemekteydi. Nitekim 1711 Prut Antlaşması'na Osmanlılar ısrarla Rusya'nın Lehistan içişlerine karışmaması yönünde bir hüküm de koydu.¹⁹ Daha sonra ortaya çıkacak olan 1736-1739 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı da bu yüzyılın ilk yarısı için önem arz eden gelişmelerdendir. Ayrıca Osmanlı Devleti ile Lehistan arasında bir takım diplomatik manevraların ortaya çıkışında da etkilidir.

Bu bağlamda Karlofça Antlaşması'nı müteakiben İstanbul'a gelen ilk diplomat, büyükelçi sıfatıyla Rafał Leszczyński olmuştur. Leszczyński, Karlofça Antlaşması'nda iki ülke arasında tam olarak çözülemeyen bazı meseleleri yoluna koymak ve iki ülke arasında imzalanan antlaşmanın Sultan II. Mustafa tarafından onaylanmasını sağlamak için Osmanlı Devleti'ne gönderilmiştir.²⁰ Kendisinin geliş Osmanlı-Leh ilişkilerinin bazı ayrıntılarının halli ve II. Viyana Kuşatması sonrası münasebetlerin normale dönüşünde etkili olmuştur. Elçi Leszczyński henüz yolda

¹⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. IV-1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1995, s. 365.

²⁰ Józef Dunin-Karwicki, "Opisanie wjazdu do Stambulu Rafała Leszczyńskiego", *Biblioteka Warszawska*, T. 3, (1882), s. 353-370; Rafał Leszczyński, *Wielkie poselstwo Rafała Leszczyńskiego, wojewody łęczyckiego do Porty Ottomańskiej*, 1700; aynı yazar, *Poselstwo Rafała Leszczyńskiego do Turcji w 1700 roku: dziennik i inne materiały*, przygot. Ilona Czamańska, Urząd Miasta Leszno, Leszno 1998. Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 45-51.

iken selefi Rzewuski, Osmanlı birliklerinin Kamanıçe'den geciken çıkışının ardından Sultan II. Mustafa tarafından verilen ahidnameyi alabilmiştir.²¹ Dolayısıyla Leszczyński'ye sadece bazı ufak ayrıntıları halletmek düşmüştür.

Bu yıllarda Lehistan içerisinde tekrar baş gösteren krallık mücadelesinden Stanislaw Leszczyński galip gelmiş ve 1704'te Lehistan Sejmi tarafından kral ilan edilmiştir. Bu süreçte İstanbul'a ulaşacak Leh elçilerinden birisi Samuel Górski'dir. Fakat Górski'den evvel Mikolaj Milkiewicz "muhabir" sıfatıyla 1706 yılında Babiâli'ye gelmiştir.²² Ardından da Górski'nin bilinen elçiliği gerçekleşecektir.²³ Büyük Kuzey Savaşları'nın (1700-1721) sürdüğü bu yıllarda Doğu Avrupa'da gergin zamanlar yaşanmaktadır. 1709'da İsveç Kralı XII. Karl'ın Rusya'ya yenilmesi sonrasında eski Lehistan Kralı Leszczyński ile beraber Bender'e gelerek Osmanlı Devleti'ne sığınması, Varşova'yla İstanbul arasında ciddi bir diplomasi yoğunluğuna neden olacaktır. II. August ise Rusya'nın desteğiyle tekrar tahtına kavuşacaktır. Bu olaylar esasen Doğu Avrupa'da doğal bir şekilde ortaya çıkan uzun vadeli İsveç-Osmanlı ve Lehistan-Rusya işbirliğinin tezahürüdür. İsveç'in Doğu Avrupa'da yayılmacı politikaları doğrudan Rusya ve Lehistan'ı ilgilendirmektedir. Aynı şekilde Rusya'nın yayılmacı politikalarına karşı Osmanlı Devleti de İsveç'e destek vermeyi yeğlemiştir. Bu ise siyasi olarak doğal bir kutuplaşmayı getirmiştir.

Büyük Kuzey Savaşları sürerken Küçükelçi Joachim Franciszek Goltz ve Büyükelçi Stanislaw Chomentowski aynı dönemde İstanbul'da bulunmuştur.²⁴ Bu süreçte iki ülke arasındaki sorun olarak, Rusya ile imza edilen Prut Antlaşması (1711) gereği Lehistan'ın Rus murahhasların taahhütlerine uyması ve ikinci madde gereği İsveç Kralı XII. Karl'ın ülkesine dönüşüne mani olunmaması gerektiğini dile getiren Babiâli, Sultan III. Ahmed'in namesini Lehistan'a gönderecektir. Name-i hümayunda iki ülke arasındaki dostluk ve komşuluk münasebetlerine riayet olundukça "*büsn-ü teveccühün*" devam edeceği belirtilmiştir.²⁵ İki ülke arasında bahsedilen bu sorunları çözmek için gelen Chomentowski ilk başta Lehistan elçisi olarak değil de II. August aynı zamanda Saksonya Elektörü olduğu için, Saksonya Elektörü'nün temsilcisi muamelesi görmüş, fakat elçiliğinin son döneminde uluslararası dengeler değiştiğinden nihayet Babiâli'den Lehistan büyükelçisi unvanıyla kabul görmüştür.²⁶ II. August ile Leszczyński arasındaki taht kavgasında II. August'u desteklemeyen Babiâli, II. August'un elçisi Chomentowski'ye böyle bir tavır sergilemiştir. Franciszek

²¹ Kolodziejczyk, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations*, s. 156.

²² Akdes Nimet Kurat, *İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de Kalışı ve Bu Sralarda Osmanlı İmparatorluğu*, Rıza Coşkun Matbaası, İstanbul 1943, s. 89.

²³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), AE, SAMD.III, 62/6167; 121/11936.

²⁴ BOA, AE, SAMD.III, 74/7457, 7459, 7461, 7480, 123/12054, 12055, 12056, 12068.

²⁵ Nigar Anafarta, *Osmanlı İmparatorluğu ile Lehistan (Polonya) Arasındaki Münasebetlerle İlgili Tarihi Belgeler*, y.y, İstanbul 1979, s. 22.

²⁶ Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 69-73.

Goltz ise 1712-1714 yıllarında II. August'un özel temsilcisi (şahsi temsilcisi) olarak İstanbul'da bulunmaktadır.²⁷ Her ne kadar kendisini desteklemese de II. August, Osmanlı Devleti ile ilişkilerini geliştirmek niyetindedir. Bu bakımdan da aynı anda birden fazla Leh elçisinin İstanbul'da bulunması durumu ortaya çıkmıştır.

1712-1714 yıllarında Goltz ile aynı zamanda Osmanlı Devleti'nde bulunan Stanisław Chomentowski, Babiâli'nin Ukrayna'da Filip Orlik'i destekleyerek Osmanlı güdümünde bağımsız bir Kazak devleti kurma politikaları ve Lehistan tahtı meselesinde Kral II. August yerine Stanisław Leszczyński'ye Babiâli'den gelen destekler nedeniyle İstanbul'da görevlendirilmişti.²⁸ Kendisi en nihayetinde Sadrazam'dan aldığı temessükle görevini tamamladı.²⁹ Kendisinden istenen ahidnameyi ise elde edemedi. Dominik Bekierski (Binbaşı Yukreşki) adlı bir fevkalade ortaelçi de 1716 yılında Lehistan Sejm Mareşali Stanisław Ledóchowski tarafından Rusya karşıtı faaliyetler çerçevesinde Osmanlı Devleti'ne gönderildi.³⁰ Bekierski sürmekte olan Büyük Kuzey Savaşları çerçevesinde Babiâli'den askerî destek istedi.³¹

Elçi Chomentowski'nin ardından heyetindeki tercüman Jerzy Łomaca (Łomaka) İstanbul'da kaldı. Kendisi Lehistan konsolosu rolü oynamak istemiş, fakat resmî bir Lehistan konsoloslğunun oluşturulmasına Babiâli'den izin çıkmamıştı.³² Łomaca (Łomaka), Lehistan tacirlerinin korunmasına ve serbest ticaret yapmalarına dair bir yazı elde edebildi ama Lehistan konsolosu olarak Osmanlı Devleti tarafından tanınmadı.

Büyük Kuzey Savaşları süresince ortaya çıkan görünüm, Karlofça Antlaşması sonrası Lehistan'ın keskin bir şekilde Rusya etkisine girdiği şeklindedir. Esasen II. Viyana Kuşatması ve sonrasında müttefik olan iki devletin ilişkileri, bu yüzyıl başından itibaren Rusya'nın bir nevi Lehistan üzerinde söz geçirmek isteyen siyasetlerine dönüşecektir. Osmanlı Devleti ise bunun zararlarını idrak ederek ve Lehistan'ın bu coğrafyada varlığının kendisi açısından taşıdığı anlamı bilerek, Lehistan'ın bölgesel bir güç olarak varlığını sürdürmesini hedeflerinden birisi

---

²⁷ Goltz'ün elçilik raporu için bkz. Akdes Nimet Kurat, "Leh Fevkalâde Elçisi von Goltz'un Türkiye'deki Faaliyetine Ait Raporu (1712-1714)", *Tarih Vesikaları*, C. 2, sy. 17, (1958), s. 225-265. Ayrıca Stanisław Leszczyński'nin Boğdan'a gönderdiği aracı elçi olarak Kazimierz Kryszpin adlı diplomat da 1712'de İstanbul'a gelmişti. Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 70-72.

²⁸ Chomentowski'nin sefaretnamesi için bkz. Archiwum Główne Akt Dawnych, (AGAD), AKW, Dz. Turecki, K. 79, teczka 57, nr. 953. Franciszek Gościeski, *Poselstwo wielkie jaśnie Wielmożnego Stanisława Chomentowskiego ... przez lata 1712, 1713, 1714 odprawione*, Lwów 1732.

²⁹ Władysław Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 69-73; Kolodziejczyk, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations*, s. 160.

³⁰ BOA, CH, 7162, Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 80-81; Anafarta, *a.g.e.*, s. 23.

³¹ Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 80.

³² *A.g.e.*, s. 89.

olarak oraya koyacaktır. Bu bakımdan Rusya karşısında İsveç'in desteklenmesi doğal olarak oluşan bir uluslararası hesap görünümündedir. İsveç tehdidine karşı Lehistan'ın Rusya'ya yaklaşması da keza doğal bir seçim olmuştur. Nitekim söz konusu yüzyıl, bu hesaplamalar çerçevesinde yürütülen bu gibi siyaset ve diplomatik olgulara birçok örnek sunacaktır.³³

Büyük Kuzey Savaşları'nın bittiği 1721 yılında Lehistan, İstanbul'da daimî bir Lehistan elçiliği açma teşebbüsünü Krzysztof Sulima Popiel'in elçiliğinde de deneyecektir. Kral II. August ve Lehistan Cumhuriyeti adına gönderilen Popiel, esasen sınırdaki ticarî işlerle ilgili meseleleri halletmekle görevlendirilmişti.³⁴ Fakat Popiel'in Lehistan'ın daimî elçiliği açma teşebbüsü, Babıâli tarafından kabul görmeyecekti.

İstanbul-Varşova hattında birkaç yıl için kesilen elçi trafiği, Osmanlı tahtında 1730 yılında yaşanan değişikliklerle yeniden canlanır. I. Mahmud'un tahta çıkışını elçi Mehmed Efendi'nin resmen Lehistan Kralı II. August'a bildirmesinin ardından 1732 yılında Józef Sierakowski, I. Mahmud'a Lehistan Kralı II. August'un tebrikini içeren namesiyle İstanbul'a gelmiştir. Hatta kendisi tebrik için siyah sandık içinde altın yaldızlı porselenler ve orta boy iki ayna getirmiştir.³⁵ Ardından III. August'un 1733 yılında gönderdiği Józef Malujewicz, Niş'te tutulmuş ve burada ölmüştür.³⁶ Aynı yıl Lehistan Kralı II. August ölmüş ve yerine soyluların büyük çoğunluğunun oyunu alan Stanislaw Leszczyński ikinci kez Lehistan tahtına seçilmiştir. 1733'te Lehistan tahtındaki değişikliği haber vermek üzere elçi Jan Stadnicki İstanbul'a yollanmıştır.³⁷ Fakat Rusya ve Avusturya, Leszczyński yerine III. August'u Lehistan tahtında görmek istemektedir. Fransa ise Leszczyński'ye destek vermektedir. Bu çekişmeler 1733'te Avrupa'da "*Lehistan Veraset Savaşları*"nın başlamasına neden olacaktır. Osmanlı Devleti fiilen Leszczyński'yi desteklese de 1723 yılından itibaren İran'la yürütülen savaşlar Leszczyński'ye askerî destek verilmesine mani olmuştur.

Lehistan Veraset Savaşları (1733-1738) sonrası Osmanlı Devleti ile münasebetleri düzenlemek bakımından Lehistan'la bir dizi yazışmalar yapılmıştır. Jan Tarlo, Antoni Łomżyński ve Józef Zagwojski 1736-1739

³³ 1720 yılında Jan Strutyński adlı bir elçi İstanbul'a gelmiştir. Fakat mevcut kaynaklar kendisiyle ilgili pek malumat sağlamamaktadır. İlk olarak Bartoszewicz'in eserinde kendisine rastlanmaktadır. Bkz. Julian Bartoszewicz, *Poglady na stosunki Polski z Turcją i Tatarszczyzną*, Nakładem Aleksandra Nowoleckiego, Warszawa 1860, s. 318; Łątka, *a.g.e.*, s. 313.

³⁴ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. IV-1, s. 192; Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 90-91.

³⁵ Anafarta, *a.g.e.*, s. 26.

³⁶ Józef Gierowski, "Dyplomacja Polska w dobie Saskiej (1699-1763)", *Historia dyplomacji polskiej* içinde, T. II, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 381.

³⁷ Joseph von Hammer-Purgstall, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. VII, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1994, s. 496. BOA, AE, SMHD.I, 19/1083, CH, 5946, 6090.

Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı'nın bitişinin ardından İstanbul'a Sadrazam'la görüşmek üzere gönderilmişlerdir.³⁸ 1739 yılında ise Andrzej Gurowski Baş Hatman Józef Potocki'nin temsilcisi olarak İstanbul'a geldi.³⁹ 1736-1739 Osmanlı-Rus ve Avusturya Savaşı'nın bitişiyile birlikte III. August, 1742 yılında Pawel Benoe'yi İstanbul'a gönderdi. Enteresan bir şekilde Benoe, beraberinde Baş Hatman Józef Potocki'nin Babıâli'den Rusya'ya karşı ortak harekete dair bir teklifi içeren gizli bir mektubunu da getirdi.⁴⁰ Rusya karşıtı olan ve III. August'u desteklemeyen Baş Hatman Potocki, Osmanlı Devleti ile münasebetlerini birçok yolla sürdürmekteydi. Bu çerçevede Benoe'nin elçiliğini de kendisi lehine kullanmak istemişti. Aynı elçinin farklı amaçlarla gelişi, Hammer'in belirttiği üzere Osmanlı Sadrazamı Hekimoğlu Ali Paşa'nın "*Bir karar vermeyi düşünmeden önce, otuz bin başın bir şapkaya sokulması gereken bir ülke ile birlikte bir işe nasıl teşebbüs edilebilir?*" sözünü sarf etmesine neden oldu.⁴¹ Benoe'nin getirdiği mektubunda III. August, uzun süredir elçi göndermek istese de buna manilerin çıktığı ve ikili ilişkilerin dostane devamı konusundaki dileklerini bildirmişti.⁴² En nihayetinde Babıâli, Lehistan'dan bu karışıklığı düzeltmek için bir büyükelçi göndermesini istedi.⁴³

1744'te ise Bouroski adlı bir nameres (Sultanların mektuplarını diğer ülke hükümdarlarına götüren düşük rütbeli diplomat), III. August'un Sadrazam'a namesini iletmek için İstanbul'a gelmişti.⁴⁴ 1740-1748 yıllarında Maria Theresa'nın Avusturya tahtına çıkışıyla ilgili gelişmeler nedeniyle meydana gelen Avusturya Veraset Savaşları'na, Saksonya Elektörü olarak III. August da iştirak etmişti. Büyük Avrupa güçleri de çıkarları doğrultusunda bu savaflara dahil olmuştu. Bu sebeple bu yıllarda Osmanlı-Leh ilişkilerinde farklı odak noktaları gündemde kaldı. Bu ise iki başkent arasındaki elçi yoğunluğunu etkiledi.

1755 yılına kadar bir süre Varşova'dan İstanbul'a elçi gelişinde duraksama yaşandı. Fakat Osmanlı Devleti Kırım Hanlığı'nın Lehistan'a gönderdiği diplomatları vasıtasıyla Lehistan'ı takip ediyordu. Osmanlı tahtında görülen bir diğer değişiklik yeni bir elçi değişimini beraberinde getirdi. Sultan I. Mahmud'un ölümü (1754) ve III. Osman'ın tahta cülusu vesilesiyle Zıştovili Hacı Ali

³⁸ Gierowski, a.g.m., s. 427.

³⁹ Gierowski, a.g.m., s. 382, 424; Jan Reychman, Ananiasz Zajaczkowski, *Handbook of Ottoman-Turkish Diplomats*, ed. Tibor Halaski-kun, Mouton, Hague, Paris 1968, s. 178.

⁴⁰ Benoe'ye giyirilen hilatlar ve verilen tayinatlarla ilgili bkz. BOA, DTŞF.d., 26038; D.BŞM.MTE.d., 11092.

⁴¹ Hammer-Purgstall, *a.g.e.*, C. VIII, s. 43-45; Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 149, Gierowski, a.g.m., s. 382-383.

⁴² Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (T SMA), E.7205/2.

⁴³ Kolodziejczyk, *a.g.e.*, s. 163.

⁴⁴ B. Czart., rkps 615, s. 138. 1748 yılında Dzierzanowski adlı Leh beyzadesi nameres olarak geldiği İstanbul'dan Lehistan'a dönerken Boğdan'da eceliyle ölmüş, eşyası paketlenerek Hotin'e gönderilmiş ve oradan Lehistan'a havale edilmesi söz konusu edilmişti. Reychman, Zajaczkowski, *a.g.e.*, s. 178; Anafarta, *a.g.e.*, s. 27.

Ağa'nın Lehistan'a gönderilmesinin ardından Lehistan'dan iki diplomat geldi. Birincisi Lehistan'da Osmanlı elçisi Hacı Ali Ağa'yı mükemmel bir şekilde ağırlayan Baş Hatman Jan Klemens Branicki'nin temsilcisi olarak İstanbul'a gelen ve onun politikalarını İstanbul'da güçlendirmekle görevlendirilen Karol Malczewski idi.⁴⁵ Diğeri ise geleneklere uygun olarak III. Osman'ın tahta teşriflerini tebrik için III. August adına gönderilen Jan Karol Mniszech idi.⁴⁶ Her ikisi de İstanbul'da birbirinin itibarını düşürmek için çaba sarf etmişse de Mniszech'in Lehistan Kralı III. August tarafından gönderilmiş olması dolayısıyla Malczewski'nin forsu düşmüş ve Lehistan'a geri gönderilmişti.⁴⁷ Mniszech Babiâli tarafından büyükelçi sıfatıyla tanındı ve günlük 550 guruş tayinat aldı, Malczewski'ye de ayrıca tayinat tahsis edilmişti.⁴⁸ Bu iki diplomatın ardından Fryderyk Hübsch adlı bir kişi de III. August'un temsilcisi sıfatıyla İstanbul'da bulundu.⁴⁹

Üç yıl sonra Sultan III. Osman'ın vefatı ile yerine tahta geçen III. Mustafa'nın cülusunun Lehistan'a bildirilmesi için Kapıcıbaşı Mehmed Ağa 1757 yılı sonunda Varşova'ya gitmişti.⁵⁰ Akabinde Józef Antoni Podoski III. Mustafa'yı Lehistan Kralı III. August adına tebrik için 1759'da fevkalade elçi sıfatıyla İstanbul'a geldi.⁵¹ Aynı zamanda Podoski Prusya'ya karşı III. August'un Osmanlı Devleti'nden destek almaya çalışma görevini de üstlenmişti.⁵² Kendisi Babiâli tarafından ortaelçi sıfatıyla tanındı ve günlük 301 guruş tayinat aldı.⁵³ Bu tayinat listesinde ortaelçilere verilen 200 ekmek, 10 adet tavuk ve balık, 6 baş koyun, 2 baş büyük hayvan, 35 kile şa'ır (arpa), 15 katran saman, 15 çeki hatab (odun) bulunmaktadır.⁵⁴

Esasında bu cülus elçileri resmen tahta cülusu haber vermek ve akabinde cülus tebriki için geliyor olsa da fiilen Avrupa'da cereyan eden siyasî gelişmelerin iki devlet açısından değerlendirilmesine de vesile oluyordu. Nitekim Mehmed Ağa "*Yediyıl Savaşları*"nın (1756-1763) sürdüğü bir dönemde muharip devletlerle

⁴⁵ BOA, A.DVN.DVE (8), 168/20. Hammer-Purgstall, *a.g.e.*, C.VIII, s. 265-28.

⁴⁶ Mniszech'in sefaretnamesi için bkz. AGAD, APP, nr. 79.

⁴⁷ BOA, A.DVN.DVE (8), 168/20; Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 157-161.

⁴⁸ BOA, HAT, 208/10981, CH, 7424. AGAD, AR: AORMP: 164: CXXXIV/78/9-13. CXXXIV/78/16-17. CXXXIV/78/17-19, CXXXIV/78/22-23, CXXXIV/78/25-26.

⁴⁹ Kopczyński, *Polska a Turcja*, s. 159.

⁵⁰ Bkz. Hacer Topaktaş, -"XVIII. Yüzyıl Ortalarında Türk-Leh İlişkilerinden Bir Kesit: Kapıcıbaşı Mehmed Ağa'nın Lehistan (Polonya) Elçiliği", *Osmanlı Araştırmaları*, sy. XXI, (2007), s. 203-225.

⁵¹ BOA, CH, 6238.

⁵² Bkz. Konopczyński, *Polska a Turcja*, s. 165; Józef A. Gierowski, Józef Leszczyński, "Dyplomacja Polska w dobie unii personalnej polsko-saskiej", *Polska Służba Dyplomatyczna XVI-XVIII wieku* içinde, red. Zbigniew Wójcik, Polska Akademia Nauk, Warszawa 1966, s. 385.

⁵³ AGAD, AR: AORMP: 164: CXXXIV/78/5-6. CXXXIV/78/13-15. Tayinatın tam listesi için bkz. AGAD, AR: AORMP: 165: CXXXIV/69.

⁵⁴ BOA, CH, 2461.

İlgili ve Lehistan'ın bu savaşa yönelik politikaları üzerine bizzat bilgi edinmişti. Osmanlı Devleti Yediyıl Savaşları'na bizzat iştirak etmemiştir ama savaşın sonuçları doğal olarak Osmanlı Devleti'ni de ilgilendiriyordu. Bu bakımdan hem Hacı Ali Ağa'nın hem Mehmed Ağa'nın üç yıl arayla Lehistan'a gidişi ve buna mukabil Mniszecz ve Podoski'nin gelişi, uluslararası gelişmelerin her iki devlet tarafından takibi bakımından da önemliydi.

Taksim Sürecinde İstanbul'da Leh Diplomatlar (1764-1795)

Yediyıl Savaşları'nın sona erdiği 1763 yılında, Lehistan Kralı III. August ölmüş ve Lehistan devlet kaideleri gereği yeni kralın Lehistan meclisi "*Sejm*" tarafından seçilmesi gerekmektedir. Lehistan Pryması ve Kral Vekili II. Władysław Aleksander Łubieński ve Baş Hatman Jan Klemens Branicki, Leh Kapı Kethüdası Marcin Stankiewicz vasıtasıyla 5 Ekim 1763'te kralları III. August'un öldüğünü haber verdi.⁵⁵ Bu haberi alan Babıâli, yeni kral seçiminde Lehistan'ın "*serbestiyetinin*" sağlanması hususunda bütün Avrupa'dan aynı davranışın beklendiğine ve iki ülke arasındaki ilişkilerin Karlofça Antlaşması uyarınca devam ettirilmesine dair bir mektubu Varşova'ya gönderdi.⁵⁶ Aynı şekilde, Osmanlı Devleti adına Sadrazam Mustafa Paşa, Lehistan Pryması'na ve Branicki'ye cevabi bir mektup göndererek III. August'un vefatının öğrenildiği ve Stankiewicz'in kabul edildiği ve mevcut antlaşmalar uyarınca davranılıp kral seçimi konusunda Lehistan'ın serbestiyetine riayet edileceği bildirildi.⁵⁷ Stankiewicz'e de maslahatgüzar (kapı kethüdası) statüsünde tayinat tahsis edildi.⁵⁸

Osmanlı Devleti'nin Rusya'nın yani II. Katerina'nın adayı olduğu gerekçesiyle desteklemediği Stanisław August Poniatowski, Rusya'nın çabalarının ardından Lehistan kralı olarak 1764 yılında taç giydi. Yeni kralın tahta çıkışını Babıâli'ye bildirmek üzere Tomasz Aleksandrowicz görevlendirilmişti. Osmanlı Devleti Leh elçisi Aleksandrowicz'i uzun süre sınırda beklettikten sonra ve iki yıllık bir geciktirmenin ardından Poniatowski'yi Lehistan Kralı olarak 1766'da tanıdı.⁵⁹ İstanbul'da Aleksandrowicz'e soğuk bir

⁵⁵ Maria Czepe, "Na Tropach "Błędnego Rycerza". Poselstwo Marcina Stankiewicza do Turcji w latach 1763-1765", *Kwartalnik Historyczny*, CXI, 3, (2004), s. 89-101.

⁵⁶ BOA, A.DVNS.NMH-d, 8: 499; A.DVN.DVE. (8), 168/67. Gönderilen bu mektubun Lehistan'da hazırlanan Fransızca müsvedde kopyası da günümüze ulaşmıştır. Bkz. Biblioteka Czartoryskich, (B. Czart.), rkps. 617, 419.

⁵⁷ BOA, A.DVNS.NMH-d, 17: 59; B. Czart., rkps. 606, s. 230-231. (Mektup, Leh tercümanlarca Osmanlıca olarak aynen kayıt altına alınmış nüshadır.) Fransızca özeti için bkz. B. Czart., rkps. 606, s. 233-234. Stankiewicz'in mektuplarını Hammer de verir. Hammer-Purgstall, *a.g.e.*, C. VIII, s. 556-565. ayrıca bkz. Bronisław Zaleski, "Stosunki Polski z Portą Ottomanską na początku panowania Stanisława Augusta", *Rocznik Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu*, R. 1869, T. IV, (1870), s. 118-122.

⁵⁸ BOA, CH, 7244, 7245, 7295.

⁵⁹ Hammer-Purgstall, *a.g.e.*, C. VIII, s. 361-363; Nikolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Nilüfer Epeçeli, C. IV, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005, s. 379-380; Adam

karşılama ve kabul gerçekleştirildi.⁶⁰ Leh elçisi ile Poniatowski'nin III. Mustafa ve Sadrazam Muhsinzade Mehmed Paşa'ya hitaben gönderdiği mektuplarda, kendisinin Leh kralı olarak seçildiği ilân edilmekte ve Aleksandrowicz'i elçi olarak atadığı belirtilmektedir.⁶¹ Buna mukabil cevabî mektuplar da İstanbul'dan Varşova'ya gönderildi.⁶²

Bundan kısa bir süre sonra 1768'de başlayan Osmanlı-Rus Savaşı esnasında Lehistan'daki birtakım reformlara karşı çıkan Bar Konfederasyonu ile Babiâli arasında yoğun bir diplomasi yaşanmıştır. Gittikçe büyüyen Rusya tehdidine karşı Osmanlı Devleti'nin başlattığı bu savaş esnasında, Lehistan'da oluşturulan Bar Konfederasyonu'yla destek ve işbirliği de hedeflenmiştir. Bu diplomatik görüşmeler içerisinde Bar konfederatlarından Joachim Potocki ve Stanislaw Krasinski, öncelikle Rusların Lehistan'daki faaliyetlerini vurgulayarak kendilerine destek verilmesine ve elçilerinin kabulüne dair mektupları İstanbul ve Bahçesaray'a göndererek irtibata geçmiştir. Daha sonra Sadrazam Mehmed Emin Paşa Joachim Potocki ile Han Tepesi'nde bir görüşme gerçekleştirir.⁶³ Faaliyetlerini Osmanlı nezdinde sürdüren Bar Konfederasyonu, Lehistan'da planlanan ve bazı sebeplerle kendilerinin desteklemediği reform hareketlerine karşı tavırlarını göstermek ve Poniatowski'nin tahtan indirilmesi yönündeki çabalarına Osmanlı Devleti'nden destek bulmak için 1769'da Roch Dołęga Lasocki'yi Boğdan'a gönderir.⁶⁴ Daha sonraki zamanlarda ise yürütülen yoğun diplomatik faaliyetler dolayısıyla Mikolaj Kaleński ve ona eşlik eden Michal Czarowski konfederasyonun temsilcileri olarak gelecektir.⁶⁵ Fakat Bar konfederatları yoğun diplomatik ve askerî atılımlarına rağmen, 1772'de başarı sağlayamadan dağılacaktır. Yapılan bu uluslararası manevralar ise sonuçsuz kalacaktır.

1774'te Küçük Kaynarca Antlaşması'nın imzalanmasının ertesinde Osmanlı-Leh ilişkilerinin rayına oturtulması için Varşova, İstanbul'a yeni bir elçi atayacaktır. 1776'da yeni bir antlaşma imzalamak, İstanbul'da daimî bir Lehistan

---

Moszczyński, *Pamiętnik do historyi polskiej w ostatnich latach panowania Augusta III I pierwszych Stanisława Poniatowskiego*, Nakładem Księgarni Jana Konstantego Żupańskiego, Poznań 1858, s. 9-98; Jerzy Michalski, "Dyplomacja polska w latach 1764-1795", *Historia dyplomacji polskiej* içinde, T. II, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 541-545; Zaleski, a.g.m., s. 124.

⁶⁰ Hammer-Purgstall, *a.g.e.*, C. VIII, s. 361-363.

⁶¹ BOA, A.DVNS.NMH-d, 8: 520; 17: 67-68; Mustafa Kesbî, *İbretnüma-yı Devlet*, haz. Ahmet Öğreten, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002, s. 305-307.

⁶² BOA, A.DVNS.NMH-d, 8: 520-521.

⁶³ Hammer-Purgstall, *a.g.e.*, C. VIII, s. 426-427. Ahmed Câvid Bey, *Müntehabât-ı Ahmed Câvid Bey, Osmanlı-Rus İlişkileri Taribi, Ahmet Cavid Bey'in Müntehabâtı*, haz. Adnan Baycar, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2004, s. 312-317.

⁶⁴ Władysław Konopczyński, *Konfederacja Barska*, T.I, Oficyna Wydawnicza VOLUMEN, Warszawa 1991, s. 343-350.

⁶⁵ Konopczyński, *Konfederacja Barska*, C. II, s. 714-717.

elçiliğinin açılmasını sağlamak gibi görevlerle Karol Boscamp-Lassopolski İstanbul yollarına düşmüştür. 1778'e kadar burada kalan Boscamp, yarı-resmî de olsa Lehistan temsilciliklerinin kurulmasını başardı. Ancak kendisinin Rusya ile olan bağlantıları prestijini olumsuz etkiledi.⁶⁶

Boscamp'tan sonra Antoni Dzieduszycki 1778-1780 yıllarında maslahatgüzar sıfatıyla İstanbul'da Lehistan'ın işlerini yürüttü. Ardından Stanislaw Pickelstein 1780-1785 yıllarında aynı göreve devam etti. 1785-1793 arası dönemde ise Kajetan Chrzanowski maslahatgüzar sıfatıyla İstanbul'da bulundu.⁶⁷ Kendisi aynı zamanda Dört yıllık Sejm'in (Sejm Czteroletni) İstanbul'a atadığı Franciszek Piotr Potocki'nin elçilik hazırlıklarını yürüttü. Potocki İstanbul'da iken de maslahatgüzarlık görevini sürdürdü. Küçük Kaynarca Antlaşması sonrası esasen Babiâli politikalarında Kırım ön plana çıkmıştı. 1783'te Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı da Osmanlı Devleti için yeni bir savaşın habercisiydi. Zira XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Kırım'ın geri alınması Babiâli'nin öncelikli hedefiydi.

Aynı süreçte Lehistan'da toplanan ve dört yıl sürdüğü için "Dört yıllık Sejm" (1788-1792) olarak tarihe geçen meclis toplantısının Lehistan'ın hür ve bağımsız kimliğini ortaya koymak için atadığı elçiler arasında yer alan Franciszek Piotr Potocki, İstanbul'la ticarî ve diplomatik ilişkileri düzenlemek üzere uzun yolculuğu sonrasında 1790 baharında Osmanlı başkentine geldi.⁶⁸ Potocki'nin elçi olarak atandığını bildirmek ve elçilik hazırlıklarını yürüterek Babiâli'den Potocki'nin kabul edildiğine dair mektubu almak için Piotr Golkowki 1789'da İstanbul'a gelmiştir.⁶⁹

Söz konusu savaş esnasında henüz 1790 başında Prusya ile ittifak eden Osmanlı Devleti, bu ittifakı Lehistan ve İsveç'in de katılımıyla genişleterek Rusya'ya topyekun bir saldırıyı planlamaktadır.⁷⁰ 1789'da İsveç'le de ittifak etmiş olan Osmanlılar, Lehistan'ı da bu ittifak sistemine dahil etmek niyetindedirler.

---

⁶⁶ Boscamp'ın elçiliği için bkz. B. Czart., rkps. 840; AGAD, ZP, nr. 236, 370; BOA, AE, SABH.I, 65/4567, 258/17333. Jerzy Łojek, *Dzieje pięknej Bitynki. Opowieść o życiu Zofii Wittowej-Potockiej (1760-1822)*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1972.

⁶⁷ Chrzanowski'nin İstanbul görevi ile ilgili olarak bkz. Kajetan Chrzanowski, *Wiadomości o państwie tureckim*, Drukarna Nadworna, Warszawa 1786. B. Czart., rkps. 859, 887; AGAD, ZP, 209, 406, 413, 417; AGAD, AKW, Dz. Turecki, K. 80, t. 758; Polska Akademia Umiejętności (PAU), rkps. nr. 1651.

⁶⁸ Bkz. Hacer Topaktaş, *Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri*, Kazimierz Waliszewski, *Ostatni poseł polski do Porty Otomańskiej, akta legacji stambulskiej Franciszka Piotra Potockiego*, T. I, Impremiere Veune Victor Goupy, Paris 1894, s. 119-121; Józef Dutkiewicz, *Polska a Turcja w czasie Sejmu Czteroletniego 1787-1792*, nakł. Przeglądu Historycznego, Warszawa 1934.

⁶⁹ B. Czart., rkps. 846: 115-116. 847: 235. AGAD, AR: AORMP: 178: CXXV/1/18-47. AGAD, AR, Korespondencje, XL/64, s. 36-43.

⁷⁰ BOA, HAT, 187/8852; 227/12623-A. Enverî Sadullah, *Enverî Taribi*, C. III, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, Tarih, 67/1, kronik 5-6-7, s. 269a.

Babiâli perspektifine göre Rusya birinci paylaşımından sonra özellikle Lehistan için de büyük bir tehdittir. Bu yüzden her iki devletin ortak hareketi iki devletin istikbâli açısından kaçınılmazdır. Bu amaçla Haziran 1790'dan Eylül 1792'ye kadar sürdürülen görüşmeler neticesiz kaldığı gibi durum ne Babiâli ne Leh hükümeti için istenildiği gibi sonuçlanacaktır. Ardından Lehistan'ın ikinci taksimi meydana gelecek, Osmanlı Devleti ise bu savaştan Yaş ve Zıştovi Antlaşmaları'nı imzalamış vaziyette yenik ayrılacaktır. 1789'da patlak veren Fransız İhtilali de Avrupa'nın gündeminde birinci sırayı almıştır. Bu bakımdan bu yıllarda Doğu Avrupa'da yürütülen diplomasi, diğer Avrupa devletlerinin dikkatini celp etmemektedir.

Potocki'nin ardından yerine bıraktığı Kajetan Chrzanowski 1793 yılı başında İstanbul'da ölmüştür. Chrzanowski'nin ölümünden sonra, bir süreliğine eski elçilik tercümanı Franciszek Chabert Lehistan maslahatgüzarlığı vazifesini yürütmüştür. Fakat 1793 yılı içerisinde Rusya ve Prusya'nın Lehistan'ı ikinci kez paylaşması ve ardından meydana gelen olaylar neticesinde İstanbul'daki Lehistan temsilciliği lağvedilmiştir.⁷¹ Diğer taraftan aynı süreçte Leh mültecilerin temsilcisi olarak Franciszek Barss da Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı yeni bir savaşa girmesi için teşvik etmek istese de başarılı olamamıştır.⁷² 1794'te ise Lehistan'da alevlenen "*Kościuszeko Başkaldırısı*" esnasında Lehistan'dan İstanbul'a Piotr Krutta adlı kişi, temsilci olarak gönderilmiştir.⁷³ Bu süreçte Osmanlı Devleti'ne gönderilen bir diğer temsilci Józef Sulkowski'dir.⁷⁴ Fakat yapılan diplomatik atımlara rağmen Lehistan'ın taksimlerine karşı oluşturulan bu başkaldırı için Babiâli'den gelecek fiilî bir destek sağlanamaz. 1795 yılı ise Lehistan'ın bağımsızlığını yitirdiği üçüncü taksimin tarihi idi. Bu ise Osmanlı-Leh ilişkilerinde XVIII. yüzyıl boyunca süren yoğun resmî diplomasiyi sona erdiriyordu.

Leh Millî Hareketinin Temsilcileri: Taksim Sonrası Süreçte İstanbul'da Leh Diplomatlar (1795-1918)

Rusya, Prusya ve Avusturya tarafından gerçekleştirilen 1795'teki üçüncü taksimle Lehistan'ın bağımsızlığını kaybetmesini müteakip, Napoleon Savaşları'nda Lehistan askerleri Rusya ve Avusturya aleyhine savaşmış ve böylece 1807'de "*Varşova Dukalığı*" oluşturulmuştu. Bu Dukalık 1815 Viyana Kongresi'nde lağvedilerek Lehistan'ın bir asırdan fazla sürecek paylaşılmışlığını kesinleştirilecektir. Zira güney topraklarında Avusturya hâkimiyeti, batı topraklarında Ponzan Büyük

⁷¹ Jan Reychman, *Życie polskie w Stambule w XVIII wieku*, s. 220-241.

⁷² Michalski, a.g.m., s. 683.

⁷³ Jan Reychman, "1794 Polonya İsyanı ve Türkiye", *Belleken*, C. XXXI, sy. 121, (1967), s. 85-91; aynı yazar, "Piotr Crutta, emisariusz Kościuszki do Stambulu", *Wschód-Orient*, R. IX, nr.2, (1938), s. 3-12, aynı yazar, "Une famille de drogmans orientaux en Pologne au XVIIIe siècle", *Rocznik Orientalistyczny*, T. XXV, (1961), s. 83-99.

⁷⁴ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. VI, çev. Nilüfer Epeçeli, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2014, s. 605.

Dukalığı adı altında Prusya hâkimiyeti, doğuda ise Kongre Krallığı denen Rusya hegemonyasında yarı-özerk bir teşekkül meydana getirilmiştir.

Bu yaşanan gelişmelerin ardından bir kısım Leh vatanperver, Lehistan'ın bağımsızlığını yeniden kazanması için faaliyetlerini artıracaktır. Bunların sonucunda da tarihe “*Kasım Ayaklanması*” olarak geçecek 1830-1831 Ayaklanması yaşanacaktır. 30 Kasım 1830'da başlayan mücadeleler, Şubat 1831'de bir Leh-Rus Savaşı'nı beraberinde getirecektir. Lehlerin bu kritik zamanda uluslararası kamuoyunu yanlarına çekmek ve Babiâli'den yardım almak için de faaliyetlere giriştiği görülmektedir. Bu bağlamda Kasım Ayaklanması'nın önde gelen isimlerinden Emilia Plater ve Karol Kniaziewicz imzasını taşıyan bir güven mektubu ile Konstany Wolicki, Nisan 1831'de İstanbul'a ulaşacaktır.⁷⁵ Wolicki, Babiâli'den Lehistan'daki başkaldırı yani “*Leh millî hareketi*” için destek arayışlarına girişmiştir.⁷⁶ Wolicki, Osmanlı Devleti'nin her daim Lehistan'ın bağımsızlığını desteklediği ve paylaşımına karşı koyduğu vurgusuyla Babiâli'den yardım taleplerini dile getirirse de uluslararası vaziyeti değerlendiren Babiâli somut bir destekte bulunmayacaktır.⁷⁷

Wolicki'nin çabalarını devam ettirecek olan ve onunla İstanbul'da aynı amaçlarla bulunan Konstany Linowski de Babiâli'den destek almak için birçok emek sarf etti.⁷⁸ Fransa'nın da desteklediği bu diplomatik teşebbüsler Osmanlı Devleti'nin Rusya ile yeni bir savaşa girme riskini doğuracağı için somut bir adıma dönüşmedi. Önde gelen devlet adamlarıyla bazı görüşmeler de yapan Wolicki ve Linowski, Serasker Hüsrev Paşa ile de birkaç kez bir araya geldi.⁷⁹ Osmanlı Devleti ise 1829'da henüz Rusya ile Edirne Antlaşması'nı imzalamıştı ve hemen ertesinde Lehistan dolayısıyla yeni bir savaşı kendi politikaları açısından uyum görmemekteydi. Her iki Leh temsilci Osmanlı başkentinde kulisler oluştursa ve Lehistan'daki başkaldırıya destek bulmak için he türlü yolu denese de en nihayetinde Babiâli'den ciddi bir adım gelmeyecektir. Ancak söz konusu Leh temsilcilerin çabaları sonucunda Lehlerin Osmanlı Devleti'ne göç edebilme imkânı doğacaktır.

Lehistan'ın bu uzun soluklu bağımsızlık peşindeki koşusunun önemli bir dönemeçi olan bir diğer Leh millî hareketi de 1863'te başlayacak “*Ocak Ayaklanması*”dır”. Bir Leh gencin çaktığı kıvılcımla başlayan ve bütün Doğu Avrupa'daki ülkelere yayılarak Rusya'ya karşı oluşturulan başkaldırı 1865'e dek sürecektir.⁸⁰ Bu geniş coğrafyalı ayaklanma esnasında Lehlerin destek

⁷⁵ Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (T SMA), E. 783/3.

⁷⁶ Adam Lewak, *Dzjeje Emigracji Polskiej w Turcji (1831-1878)*, Nakladem Instytutu Wschodniego w Warszawie, Warszawa 1935, s. 8-10.

⁷⁷ T SMA, E. 5138/1.

⁷⁸ Adam Lewak, *a.g.e.*, s. 14-15.

⁷⁹ *A.g.e.*, s. 16-20.

⁸⁰ Ayaklanmanın ortaya çıkışı Osmanlı Devleti'nin Berlin Büyükelçiliği'nce Rusya'nın insanlık dışı askere yazım usulünden kaynaklandığı şeklinde bildirilmiştir. BOA, İ. HR, 199/11322.

arayışlarının bir merkezi yine İstanbul olacaktır. Kasım Ayaklanması'ndan çapı itibariyle daha geniş ve güçlü olan bu ayaklanmanın çıkışıyla birlikte Władysław Jordan, Leh Milli Hükümeti tarafından bu hareketin İstanbul'daki temsilci olarak atanmıştır.⁸¹ Esasında Jordan, 1857'den beri İstanbul'da bulunmakta ve Prens Adam Czartoryski'nin Şark Ajansı temsilcisi olarak görev yapmaktadır.⁸² Leh millî hareketinin sembolik merkezi olan "Hotel Lambert" ve Hotel Lambert ekibinin en keskin üyelerinden olan Jordan, İstanbul'da Lehistan'daki ayaklanmaya Karadeniz'den yapılacak hareketle Kafkasya üzerinden destek vermeyi planlamış ve Osmanlı Devleti'nin desteğini sağlamak için çabalamıştır. Ancak Karadeniz'de pek başarılı operasyonlar yapılamamıştır.⁸³

Władysław Jordan'ın başarılı faaliyetler yürütememesi üzerine kendisi Kasım 1863'te Leh Milli Hükümeti tarafından temsilcilik görevinden alınmış ve yerine Tadeusz Oksza-Orzechowski atanmıştır.⁸⁴ Orzechowski'nin göreve gelişinden sonra Ocak Ayaklanması gücünü yitirecek ve yine Lehlerin aleyhine sonuçlanacaktır. Bu durumda Orzechowski de Babiâli'den kendisine görev verilmesini isteyerek Osmanlı Devleti'ne pek çok hizmette bulunacaktır.⁸⁵ Orzechowski'ye 1864 sonrası Ali Paşa tarafından görevler verilecektir. Oksza Bey olarak da tanınan Orzechowski, sağlık alanındaki hizmetlerinden ötürü Sultan Abdulaziz tarafından Mecidiye nişanıyla onurlandırılmıştır.

I. Dünya Savaşı Sonrası İstanbul'da İlk ve Son Leh Diplomatlar (1919-1923)

Uzun süren mücadelelerin ve sürdürülen uluslararası faaliyetlerin ardından Lehistan'ın bağımsızlığını yeniden kazanması I. Dünya Savaşı sonucunda oluşan yeni düzen içerisinde mümkün oldu. Bu savaş esnasında Lehler farklı cephelerde farklı devletlerin ordularında yer aldı. Faaliyetleri dolayısıyla Almanya'nın Magdeburg şehrindeki hapisanede tutulan Lehistan'ın lideri Józef Pilsudski, I. Dünya Savaşı sona erdiğinde nihayet serbest bırakılmış ve 10 Kasım günü Varşova'ya ulaşmıştı. Bunun ardından 11 Kasım 1918'de bağımsızlığını ilan eden Lehistan, Babiâli nezdinde ilk temsilcisini 1919 yılında İstanbul'a gönderdi. Daha evvelinde bağımsız bir Lehistan olmadığı için İstanbul'da resmî bir Lehistan diplomatik temsilciliği de bulunmuyordu. Diğer yandan 1795 yılındaki üçüncü taksim öncesinde geçici suretlerle ve görevlerle Lehistan diplomatları İstanbul'a geliyordu. Osmanlı Devleti Lehistan'ın daimî

⁸¹ Henryk Wereszycki, "Władysław Jordan", *Polski Słownik Biograficzny*, Tom XI, 1964-1965, s. 288. Kendisine Babiâli tarafından daha 1857 yılında nişan ve yarbaylık rütbesi verilmiştir. BOA, İ. HR, 141/7391-2. Ayrıca bu süreçte Jordan, Polonezköy'ün hukukî meseleleriyle de ilgilenmiştir. Lewak, *a.g.e.*, s. 144-153.

⁸² BOA, HR, MKT, 247/24

⁸³ Wereszycki, *a.g.m.*, s. 289-290, Lewak, *a.g.e.*, s. 157-165.

⁸⁴ Jerzy S. Łątka, *a.g.e.*, s. 237.

⁸⁵ Lewak, *a.g.e.*, s. 172-192.

elçilik açma taleplerine olumlu yanıt vermemiştir. Bu nedenle yeni Lehistan Cumhuriyeti'nin eski komşusu ile diplomatik ve resmî temaslarını oluşturmak için yeni baştan bir temsilcilik kurması gerekti. Bu amaçla 1919 yılında İstanbul'da "Babiâli Nezâdindeki Lehistan Hükümeti Delegasyonu" adıyla bir temsilcilik kuruldu. 1918-1922 yıllarında Türkiye'de yaşanacak gelişmeler ve mücadeleler, Lehistan'ın diplomatik temsilciliğini de yönlendirecekti.

Bu çerçevede Lehistan'ın Babiâli ezdindeki Lehistan Hükümeti delegesi sıfatıyla ilk olarak Witold Jodko-Narkiewicz İstanbul'a atandı. Jodko-Narkiewicz 1919-1921 yıllarında bu görevi sürdürdü.⁸⁶ Jodko-Narkiewicz'in görevine atanmadan evvel de Türkiye ile bağlantıları bulunuyordu.⁸⁷ Görevi esnasında yeni Lehistan temsilcisi Anadolu'da sürmekte olan millî mücadeleye dair raporlarını da Varşova'ya sunuyordu.⁸⁸ Ayrıca millî mücadele döneminde Türkiye'nin Rusya ile ilişkileri, aynı dönemde Rusya ile savaşan Lehistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde büyük rol oynadı. Daha sonraki süreçte İstanbul ve Ankara'da cereyan eden gelişmeleri Lehistan'a bildirmek de Jodko-Narkiewicz'e düşüyordu. Ayrıca ikili ilişkilerin henüz kuruluyor olmasından kaynaklanan birçok konsolosluk işleri de Babiâli Nezâdindeki Lehistan Hükümeti Delegasyonu'nun ilk dönem mesaisinde büyük yer aldı.⁸⁹

Bu süreçte bahse değer önemli bir Leh diplomat da Tadeusz Gasztowtt'tur.⁹⁰ Kendisi esasen 1907 yılında "Bulletin Polonais" dergisinin muhabiri ve Fransızca öğretmeni olarak İstanbul'a gelmişti. "Seyfeddin Bey" olarak da bilinen Gasztowtt daha sonra İttihad ve Terakki Fırkası ile irtibat kurmuş, Jön Türk hareketine destek vermiş, İstanbul'da çeşitli basın-yayın faaliyetlerinde bulunmuştu. Hatta kendisi Trablusgarp Savaşı'nda gönüllü olarak Osmanlı safında savaşmış ve Türkiye ve Lehistan üzerine çeşitli kitap ve makaleler de yazmıştı.⁹¹ Gasztowtt, I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle birlikte Fransa'da bulunan Leh birliğine katılmış, fakat 1918'de Lehistan'ın tekrar bağımsızlığını kazanmasının ardından İstanbul'a gönderilmiştir. 17 Kasım 1919 tarihi itibarıyla Babiâli Nezâdindeki Lehistan Hükümeti Delegasyonu'nun

⁸⁶ BOA, HR, TO, 158/73; HR, SYS, 2346/34, 2346/41.

⁸⁷ Danuta Chmielowska, a.g.e., s.35-36.

⁸⁸ Władysław Stępnik, *Dyplomacja polska na Bałkanach (1918-1926)*, Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 1998, s. 70-72.

⁸⁹ Bu dönemki yazışmaların bir kısmı için bkz. Archiwum Akt Nowych (AAN), Ambasada RP w Ankarze, nr. 23.

⁹⁰ Gasztowtt üzerine henüz yayınlanan bir biyografi çalışması için bkz. Paulina Dominik, "A Young Turk from Lehistan: Tadeusz Gasztowtt aka Seyfeddin Bey (1881-1936) and his Activities During the Second Constitutional Period (1908-1918)", *Occasional Papers in Ottoman Biographies* içinde, No 2/2014, Otto-Friedrich-Universität Bamberg Yay., Bamberg 2014.

⁹¹ Tadeusz Gasztowtt, *La Pologne et l'Islam*, Imprimerie A. Reiff, Paris 1907; aynı yazar, *Turcja a Polska*, Drukarnia Polska A. Reiffa, Paris 1913.

maslahatgüzarı olarak görev yapmaktaydı.⁹² Uzun süre İstanbul'da bulunmuş olmasının avantajlarını kullanarak kurduğu bağlantılarla Witold Jodko-Narkiewicz'i İstanbul'daki önemli siyasi çevrelerle tanıştırdı. Şehzade Abdulmecid Efendi de bu önemli kişiler arasında idi.

Gasztowtt'un ikinci önemli vazifesi Ankara Hükümeti ile Lehistan Hükümeti'nin ilk temaslarının kurulması aşamasında oldu. Józef Pilsudski'yle de tanışıklığı olan Gasztowtt, Birinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden canlanan Türkiye ile Lehistan arasındaki ilk temasların şekillenmesinde büyük rol oynadı. Mustafa Kemal Atatürk dahil birçok kimseyi tanıyan Gasztowtt, Jodko-Narkiewicz tarafından Ankara Hükümeti ile irtibat kurmakla görevlendirildi. İstanbul'da İtilaf devletlerinin işgalinin sürdüğü 1921 Martı'nda Gasztowtt, Mehmed Ali adına çıkarılmış bir hüviyetle küçük bir tekneyle gizliden Anadolu'da bulunan Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek üzere Karadeniz sahillerini izleyerek Anadolu'ya ulaştı ve Nisan ayında Ankara'ya geldi.⁹³ Burada kendisi Mustafa Kemal Paşa başta olmak üzere millî mücadele hareketinin ve Ankara Hükümeti'nin önde gelen isimleriyle görüştü, onlara Lehistan'da Sovyetlerle süren savaş hakkında bilgi verdi. Ankara'daki temasları iyi sonuç veren ve Ankara Hükümeti'nin Lehistan Hükümeti ile ilişkilerini geliştirmek istediği cevabını alan Gasztowtt, Mayıs 1921'de buradan ayrıldı. Böylece Jodko-Narkiewicz, görevlendirdiği delegasyonun birinci sekreteri Gasztowtt vasıtasıyla Ankara Hükümeti ile ilk temaslarında başarı sağladı. 29 Aralık 1922 tarihli bir belgede geçtiği üzere nam-ı diğer Seyfeddin Bey, kendisine tevdi edilen Babâli Nezdindeki Lehistan Hükümeti Delegasyonu'nun birinci sekreteri görevini sürdürüyordu.⁹⁴

Gasztowtt vasıtasıyla kurulan bu ilk temaslar, 23 Temmuz 1923 tarihinde Lozan'da Türkiye-Lehistan (Polonya) Barış Antlaşması'nın imzalanması ve iki hükümetin birbirini resmen tanıması şeklinde kendisini gösterdi.⁹⁵ Zira 18 Mayıs 1923'te Lozan Görüşmeleri başladı ve burada Türkiye ve Lehistan'ı temsilen hazır bulunan heyetler ikili görüşmeler gerçekleştirdi. Görüşmeler sonunda iki heyet arasında 23 Temmuz 1923'te Türkiye-Polonya Dostluk Antlaşması, Türkiye-Polonya Ticarî Mutabakatı ve Türkiye-Polonya Kuruluş Mutabakatı imzalandı.⁹⁶

⁹² BOA, HR, SYS, 2346/34.

⁹³ Danuta Chmielowska, *a.g.e.*, s. 119-121.

⁹⁴ BOA, HR, IM, 64/50.

⁹⁵ Gasztowtt, bilinmeyen bir sebeple Kasım 1923'te Lehistan'a geri gönderildi. Bkz. Dominik, a.g.m., s. 10.

⁹⁶ Antlaşmalar için bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030.10, 218.474.11; 030.10.00.218.11.474; 030.18.11.7.18.36; 030.18.11.7.19.36. BOA, HR, İM, 18/63. *Türkiye ile Lehistan Arasında Müinaked Muhadenet Muahedenamesi ve Ticaret ve İkamet Mukavelameleri*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1339/1923; *TBMM Zabıt Ceridesi*, Altmışaltıncı İçtima, Devre 2, C. 4, 12 Kânunuevvel 1339/23 Temmuz 1923, s. 172-191; İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları*, C. 1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000, s. 246.

1921 Ekim ayında ise Babıâli Nezindeki Lehistan Hükümeti Delegasyonu'nun başına Jodko-Narkiewicz'in ardından Władysław Baranowski atanmıştı.⁹⁷ Kendisi 1923'e kadar aynı görevi yürüttü. Władysław Baranowski ile birlikte bu dönemde elçilikte, Juliusz Dzieduszycki Konsolosluk Birimi Şefi, Tadeusz Gasztowtt ve Kazimierz Rybiński Delegasyon Birinci Sekreterleri, Leon Bobicki Askerî Ataşe ve Kazimierz Chodor Askerî Ataşe Yardımcısı olarak görev yapmaktaydı.⁹⁸ Bu süreçte temsilciliğin Ankara Hükümeti ile Lehistan Hükümeti'nin münasebetlerinin düzenlenmesi için gerekli çalışmaları sürdürdüğü, Türkiye'de yaşayan Leh vatandaşların durumuyla ilgilendiğini, millî mücadelenin seyrine ve yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulma sürecine dair bilgileri Varşova'ya aktardığını söylemek mümkündür.

Fakat 30 Nisan 1923'te Lehistan Dışişleri Bakanlığı, gönderdiği yazısı itibarıyla İstanbul'da bulunan Lehistan Hükümeti İstanbul Delegasyonu'nu lağvettiğini bildirdi.⁹⁹ Haziran 1924'e kadar yani Ankara'daki daimî ilk elçilik açılana dek İstanbul'daki temsilcilik konsolosluk birimi olarak faaliyet gösterdi.¹⁰⁰ Ankara'ya Lehistan'ın ilk daimî elçisinin atanmasından evvel Władysław Günther Ankara'da Lehistan Cumhuriyeti temsilciliği maslahatgüzarı olarak kısa bir süre görev yaptı.¹⁰¹ Ankara'ya atanan ilk daimî Lehistan elçisi ise Roman Knoll idi.¹⁰² Bu tarihten itibaren Lehistan diplomatları artık Ankara yollarındaydı.¹⁰³

Sonuç

XVIII. yüzyılda İstanbul'a gönderilen Lehistan elçileri, nameresleri ve diplomatlarının geliş amaçları çeşitlilik gösterir. Bazıları yeni sultanın ve kralların tahta çıkışlarını haber vermek ve tebrik amacıyla gönderilirken, kimisi sınırları ve anlaşmaları düzenlemek ve yenilemek için görevlendirilmiştir. Bazısı ise aslında

⁹⁷ AAN, MSZ, nr. 850, s. 4.

⁹⁸ BOA, HR, SYS, 2346/34, 2346/41; BOA, HR, İM, 64/50. *Stosunki dyplomatyczne Polski Informator, Europa 1918-2006*, Krzysztof Szczepniak ve diğerleri (der.), C. 1, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2007, s. 434.

⁹⁹ BOA, HR, İM, 72/34-34/4.

¹⁰⁰ *Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Ankarze – Historia*, Polonya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, Ankara yıl yok, s. 6.

¹⁰¹ Günther'in anıları için bkz. Władysław Günther, *Pióropuszc i Szpada, Wspomnienia ze Służby Zagranicznej*, Księgarnia Polska w Paryżu, Paris 1963. Władysław Günther bu vazifesinin ardından Polonya Cumhuriyeti Maslahatgüzarı olarak görev yaptı. Bkz. BOA, HR, İM, 170/109, 171/5, 174/53, 175/20.

¹⁰² AAN, Akta Romana Knolla, nr. 1741. BOA, HR, İM, 241/75, 241/85, 241/152. Kazimierz Dopierala, *Emigracja Polska w Turcji w XIX i XX w.*, Wydawnictwo Polonia, Lublin 1998, s. 267.

¹⁰³ Lehistan'ın Türkiye'de ilk daimî elçiliğini açma süreciyle ilgili bkz. Hacer Topaktaş, "Polonya'nın Türkiye'de İlk Daimi Elçiliğinin Kurulma Süreci: Tarihsel Dinamikler", *Uluslararası İlişkiler*, C. 11, sy. 43, (Güz 2014), s. 105-125.

Lehistan krallarından hariç Lehistan'ın önde gelenleri tarafından çeşitli konularda Babiâli'nin desteğini almak amacıyla yollanmıştır; Malczewski, Piotr Krutta örneğinde olduğu gibi. Diğer Avrupa ülkeleriyle aynı dönemi kıyasladığımızda Lehistan kadar sık ve çok elçi gönderen bir başka ülkeyi görmek mümkün değildir. XVIII. yüzyılda İstanbul'da İngiltere, Fransa, Prusya, Rusya, İsveç gibi devletler çok sayıda elçi bulundurmuş olsa da Lehistan'ın gönderdiği diplomatlar kadar çeşitli ve sayıca çok olanı yoktur. Lehistan'ın bu kadar sık ve çeşitli amaçlarla elçi ve diplomat göndermesi İstanbul'da daimî bir Lehistan elçiliğinin olmayışıyla da ilgilidir. Zira gelen elçiler fevkalade sıfatıyla geçici suretle atanmaktaydı. Lehistan'ın İstanbul'da daimî elçilik açmak için teşebbüsleri bir sonuç vermemiştir. Diğer taraftan ikili ilişkilerde barışın hâkim olduğunu göz önüne alırsak, her iki devletin kendi iç dinamiklerinin yanı sıra uluslararası gelişmeler de birçok elçiliğin doğuşunda etkili olmuştur. Esasen bu "*diplomasi furyasının*" Babiâli politikasında Lehistan'ın yerine ve ilişkilerin hacmine işaret etmesi bakımından önemli olduğunu da vurgulamak gerekir. Aynı zamanda şimdiye dek tespit edilenler dışında, henüz ortaya konulmayan bazı düşük rütbeli Leh diplomatların ileride tespiti de ihtimal dahilindedir.

Diğer yandan XIX. yüzyıl boyunca Lehistan'ın bağımsızlığını geri kazanma çabalarının bir ürünü olarak ortaya çıkan gayr-ı resmî temsilci diplomatlar da bu bakımdan Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyıl siyasetine dair ipuçları sunmaktadır. Osmanlı Devleti XIX. yüzyılda fiilî olarak Lehistan'ın bağımsızlığı konusunda çaba sarf etmiştir. Lakin uluslararası gelişmeler ve yaşanan savaşlar Leh millî hareketine istenen düzeyde destek verilmesine mani olmuştur. Yine de XIX. yüzyıldaki gelişmelere paralel olarak İstanbul'da da Lehistan bağımsızlık hareketlerinin geniş çaplı bir şekilde yürütüldüğünü ve bu temsilcilerin ve diğer Leh mültecilerin faaliyetlerinin yüksek düzeyde destek bulunduğunu görmek mümkündür.

1918 sonrası İstanbul'a gönderilen Lehistan diplomatik temsilcileri ise savaşın kaybeden tarafında olsa da Osmanlı Devleti'nin uluslararası siyasette taşıdığı önemin sürdüğüne işaret eder. Zira henüz kurulmuş bir devlet olarak Lehistan Cumhuriyeti'nin Osmanlı Devleti ile diplomatik temasları bir an evvel kurup, ilişkileri resmen canlandırması bunu doğrulamaktadır. Diğer yandan Lehistan'ın Ankara Hükümeti ile Anadolu'da henüz kritik zamanlar devam ederken irtibata geçmesi, geçmişi köklü ikili ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcına işaret etmektedir.

<i>Karlofça Antlaşması'ndan Lozan Antlaşması'na Kadar İstanbul'da Bulunan Leh Diplomatların Listesi (1699-1923)</i>				
ADI	YIL	RÜTBESİ	GÖREVİ	GÖREVİ
Rafał Leszczyński	1699-1700	Büyükelçi	Karlofça Antlaşması sonrası ilişkileri düzenlemek	
Mikołaj Milkiewicz	1706	Nameres/ Muhabir	Lehistan Kralı'ndan mektup getirmek	
Samuel Górski	1706-1707	Küçükkelçi	Büyük Kuzey Savaşları dolayısıyla bazı meseleleri görüşmek	
Stanisław Tarło ve Stefan Potocki	1708	Temsilci	Stanisław Leszczyński'nin temsilcileri olarak	
Bakowski	1709-1711	Maslahatgüzar	XII. Karl meselesi ve mevcut savaş	
Jakub Zygmunt Rybiński	1710	Büyükelçi	XII. Karl meselesi ve mevcut savaş	
Joachim Franciszek Goltz	1712-1714	Küçükkelçi	II. August'un özel temsilcisi	
Kazimierz Kryszpin	1712	Aracı elçi	Stanisław Leszczyński'nin Boğdan'a gönderdiği aracı elçi	
Stanisław Chomentowski	1712-1714	Büyükelçi	Prut Antlaşması sonrası ilişkileri düzenlemek ve XII. Karl meselesi	
Dominik Bekierski (Binbaşı Yükręski)	1716	Ortaelçi	Marszałek Stanisław Ledóchowski gönderdi.	
Jerzy Łomaca (Łomaka)	1718	Maslahatgüzar/ Görevli	Elçi Chomentowski'nin ardından Lehistan ticarî işlerini yürütmek	
Jan Strutyński	1720	Elçi	?	
Krzysztof Sulima Popiel	1721-1722	Ortaelçi	İlişkilerin düzenlemek ve İstanbul'da daimi bir Lehistan elçiliği açmak	
Józef Sierakowski	1732-1733	Büyükelçi	I. Mahmud'un tahta cülusunu III August adına tebrik etmek	
Józef Malujewicz	1733	Nameres	III. August'u temsilen	
Jan Stadnicki	1733-1735	Ortaelçi	III. August'un tahta çıkışının Babilî'ye bildirmek	
Andrzej Gurowski	1739	Nameres	Hatman Józef Potocki'nin temsilen	
Jan Tarła, Antoni Łomżyński ve Józef Zagwojski	1739	Nameres	Sadrazam'la görüşmek	
Paweł Benoe	1742-1743	Ortaelçi	İkili ilişkilerin yeniden düzenlenmesini ve sıcak ilişkilerin tesisini sağlamak	
Bouroski	1744	Nameres	III. August'un Sadrazam'a mektubunu iletme	
Dzierzanowski	1748	Nameres	?	
Karol Malczewski	1755-1756	Temsilci	Baş Hatman Jan Klemens Branicki'nin temsilcisi olarak	
Jan Karol Mniszech	1755-1756	Büyükelçi	III. Osman'ın tahta cülusunu resmen III August adına tebrik etmek	
Fryderyk Hübsch	1756-1757	Görevli	III. August'un temsilcisi olarak	
Józef Antoni Podoski	1759-1760	Ortaelçi	III. Mustafa'nın tahta cülusunu resmen III. August adına tebrik etmek	
Marcin Stankiewicz	1763	Temsilci	III. August'un ölümünü bildirmek	
Tomasz Aleksandrowicz	1765-1766	Ortaelçi	Stanisław August Poniatowski'nin yeni Lehistan kralı olduğunu resmen Babilî'ye bildirmek	

	Zygmunt de Everhardt	1766–1776	Maslahatgüzar	Konsolosluk ve ticarî işleri yürütmek
	Joachim Potocki ve Stanislaw Kraşinski	1768-1772	Temsilci	Bar Konfederasyonu'nu temsilen
	Roch Dolega Lasocki	1769	Temsilci	Bar Konfederasyonu'nu temsilen Boğdan'a gönderilir.
	Mikolaj Kaleński ve Michal Czaromski	1770-1772	Temsilci	Bar Konfederasyonu'nu temsilen
	Karol Boscamp Lassopolski	1777–1778	Ortaelçi	Yeni bir antlaşma imzalamak, İstanbul'da daimî bir Lehistan elçiliği açmak
	Antoni Dzeduszycki	1778-1780	Maslahatgüzar	Konsolosluk ve ticarî işleri yürütmek
	Stanislaw Pickelstein	1780-1785	Maslahatgüzar	Konsolosluk ve ticarî işleri yürütmek
	Kajetan Chrzanowski	1785–1793	Maslahatgüzar	Konsolosluk ve ticarî işleri yürütmek
	Piotr Golkowski	1789	Nameres	Potocki'nin elçi olarak atandığını Babiâli'ye bildirmek
	Franciszek Piotr Potocki	1790–1792	Ortaelçi+ Büyükelçi	Yeni bir antlaşma yapmak, İstanbul'da daimî Lehistan elçiliğinin açılmasını sağlamak
	Franciszek Chabert	1793	Maslahatgüzar	Konsolosluk ve ticarî işleri yürütmek
	Franciszek Barss	1794	Temsilci	Osmanlı Devleti'ni Rusya'ya karşı yeni bir savaşa girmesi için teşvik etmek
	Piotr Krutta	1794	Temsilci	Taksim başkaldıran Koşciuszko'nun temsilcisi olarak Babiâli'den destek yollarını aramak
	Józef Sulkowski	1794	Temsilci	Lehistan'ın taksimine karşı Babiâli'den destek sağlamak
	Konstanty Wolicki	1831	Temsilci	Leh millî hareketi için Babiâli'den destek sağlamak
	Konstanty Linowski	1831	Temsilci	Leh millî hareketi için Babiâli'den destek sağlamak
	Wladyslaw Jordan	1863-1864	Temsilci	1863 Ayaklanması'nı müteakiben işbirliği arayışı için
	Tadeusz Oksza-Orzechowski	1863-1864	Temsilci	1863 Ayaklanması'nı müteakiben işbirliği arayışı için
	Witold-Jodko Narkiewicz	1919-1921	Lehistan Hükümeti'nin Babiâli nezdindeki delegesi	I. Dünya Savaşı sonrası ilişkilerin yeniden tesisi
	Tadeusz Gasztowtt	1921	Lehistan Hükümeti'nin İstanbul Delegasyonu birinci sekreteri	Ankara Hükümeti ile ilk temasları kurmak
	Wladyslaw Baranowski	1921-1923	Lehistan Hükümeti'nin Babiâli nezdindeki delegesi	İlişkilerin tesisi ve düzenlenmesi
	Wladyslaw Günther-Schwarzburg	1923-1924	Maslahatgüzar (charge d'affaires)	Konsolosluk işlerini düzenlemek

Kaynakça

Arşivler

ARCHIWUM AKT NOWYCH (AAN) Varşova

Ambasada RP w Ankarze

nr. 23.

Akta Romana Knolla

nr. 1741.

Ministerswo Spraw Zagranicznych (MSZ)

nr. 850, s. 4.

ARCHIWUM GŁÓWNE AKT DAWNYCH (AGAD) Varşova

Archiwum Koronne Warszawskie (AKW)

Dział Turecki:

K. 79,teczka 57, nr. 953.

K. 80,teczka 758.

Archiwum Publiczne Potockich (APP)

nr. 79.

Archiwum Roskie (AR)

Akta Osobisto-Rodzinne i Majątkowo-Prawne (AORMP)

164: CXXXIV/78/5-6, CXXXIV/78/13-15, CXXXIV/78/9-13, CXXXIV/78/16-17,
CXXXIV/78/17-19, CXXXIV/78/22-23, CXXXIV/78/25-26.

165: CXXXIV/69.

Zbiór Popielów (ZP)

209, 236, 370, 406, 413, 417.

BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ (BCA)

Bakanlar Kurulu Kararları

030.18.11.7.18.36, 030.18.11.7.19.36, 030.18.11.7.20.36.

Başbakanlık Muamelât Genel Müdürlüğü Evrakı

030.10, 218.474.11, 030.10.00.218.11.474.

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA) İstanbul

Ali Emiri (AE)

SAMD.III, 62/6167, 74/7457, 7459, 7461, 7480, 121/11936, 123/12054, 12055, 12056, 12068.

SMHD.I, 19/1083.

SABH.I, 65/4567, 258/17333.

Bâb-ı Âsafi Düvel-i Ecnebiye Belgeleri (A.DVN.DVE)

Lehistan (8)

168/20, 67.

Bâb-ı Defter-i Başmuhasebe Matbah Emîni Defterleri (D.BŞM.MTE.d.)

11092.

Cevdet Hariye (CH)

2461, 5946, 6090, 6238, 7162, 7244, 7245, 7295, 7424.

Hariciye Nezareti, İstanbul Murahhaslığı (HR, İM)

18/63, 64/50, 72/34-34/4, 170/109, 171/5, 174/53, 175/20, 241/75, 241/85, 241/152.

Hariciye Nezareti, Mektubî Kalemi (HR, MKT)

247/24.

Hariciye Nezareti, Siyasi Kısım (HR, SYS)

2346/34, 2346/41.

Hariciye Nezareti, Tercüme Odası Evrakı (HR, TO)

158/73.

Hatt-ı Hümayun (HAT)

208/10981, 187/8852, 227/12623-A.

İrade, Hariciye (İ. HR)

141/7391-2, 199/11322.

Nâme-i Hümayûn Defterleri (A.DNVS.NMH-d)

8: 499, 520-521, 570.

17: 59, 67-68.

Teşrifat Kalemi Defterleri (DTŞF.d.)

26038.

Yıldız Esas ve Sadrazam Kâmil Paşa Evrakı (Y.EE)

31/29.

BIBLIOTEKA CZARTORYSKICH (B. CZART.) Krakov

Rękopis (rkps)

615, (s. 138), 617, 606 (s. 230-231, 233-234), 419, 840, 859, 887.

POLSKA AKAEMIA UMIEJĘTNOŚCI (PAU) Krakov

Rkps, 1651.

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ ARŞİVİ (TSMA) İstanbul

E.7205/2, E. 783/3, E. 5138/1.

Diğer Kaynaklar

ABOU EL-HAJ, Rifaat Ali. "Ottoman Diplomacy at Karlowitz", *Journal of American Oriental Studies*, nr. 87, (1967), s. 498-512.

AHMED CÂVID BEY, *Müntehabât-ı Ahmed Câvid Bey, Osmanlı-Rus İlişkileri Tarihi, Ahmet Cavid Bey'in Müntehabâtı*, haz. Adnan Baycar, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2004.

Ambasada Rzeczypospolitej Polskiej w Ankarze – Historia, Polonya Cumhuriyeti Ankara Büyükelçiliği, Ankara yıl yok.

ANAFARTA, Nigar, *Osmanlı İmparatorluğu ile Lehistan (Polonya) Arasındaki Münasebetlerle İlgili Tarihi Belgeler*, y.y, İstanbul 1979.

BARTOSZEWICZ, Julian, *Poglądy na stosunki Polski z Turcją i Tatarszczyną*, Nakładem Aleksandra Nowoleckiego, Warszawa 1860.

BEYDİLLİ, Kemal. *Die polnischen Königswahlen und Interregnen von 1572 und 1576 im Lichte osmanischer Archivalien*, y.y., München 1976.

CHMIEŁOWSKA, Danuta, *Polsko-tureckie stosunki dyplomatyczne w okresie międzywojennym*, Wydawnictwo Akademickie Dialog, Warszawa 2006.

CHRZANOWSKI, Kajetan, *Wiadomości o państwie tureckim*, Drukarna Nadworna, Warszawa 1786.

CZEPPE, Maria, "Na Tropach "Błédnego Rycerza". Poselstwo Marcina Stankiewicza do Turcji w latach 1763-1765", *Kwartalnik Historyczny*, CXI, 3, (2004), s. 89-101.

DOMINIK, Paulina, "A Young Turk from Lehistan: Tadeusz Gasztowt aka Seyfeddin Bey (1881-1936) and his Activities During the Second Constitutional Period (1908-1918)", *Occasional Papers in Ottoman Biographies* içinde, No 2/2014, Otto-Friedrich-Universität Bamberg Yay., Bamberg 2014.

DOPIERAŁA, Kazimierz, *Stosunki dyplomatyczne Polski z Turcją za Stefana Baterego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1986.

_____, *Emigracja Polska w Turcji w XIX i XX w.*, Wydawnictwo Polonia, Lublin 1998.

DUTKIEWICZ, Józef, *Polska a Turcja w czasie Sejmu Czteroletniego 1787-1792*, Nakł. Przeglądu Historycznego, Warszawa 1934.

- DUNIN-KARWICKI, Józef, "Opisanie wjazdu do Stambułu Rafała Leszczyńskiego", *Biblioteka Warszawska*, T. 3, (1882), s. 353-370.
- DZIEBUŃSKI, Andrzej, *Stosunki dyplomatyczne polsko-tureckie w latach 1500-1572 w kontekście międzynarodowym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2005.
- ENVERÎ SADULLAH, *Enverî Tarihi*, C. III, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri, Tarih, 67/1.
- GASZTOWIT, Tadeusz, *La Pologne et l'Islam*, Imprimerie A. Reiff, Paris 1907.
- _____, *Turcja a Polska*, Drukarnia Polska A. Reiffa, Paris 1913.
- GIEROWSKI, Józef A., LESZCZYŃSKI, Józef, "Dyplomacja Polska w dobie unii personalnej polsko-saskiej", *Polska Służba Dyplomatyczna XVI-XVIII wieku* içinde, red. Zbigniew Wójcik, Polska Akademia Nauk, Warszawa 1966, s. 369-430.
- GIEROWSKI, Józef, "Dyplomacja Polska w dobie Saskiej (1699-1763)", *Historia dyplomacji polskiej* içinde, T. II, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 331-481.
- GORKOWSKI, Andrzej, *Relacja poselstwa Jaśnie Wielmożnego JMci Pana Stanisława Małachowskiego, wojewody poznańskiego traktatu karłowickiego, oraz różnych komisji po tym taktacie nastąpionych, ku ciekawości y pożytkowi obywatelów powtórne, z niektórymi z rękopism przydatkami, do druku podana*, W Drukarni J. Królewskiej Mci y Rzeczypospolitey u XX. Scholarum Piarum, Warszawa 1778.
- GOŚCIESKI, Franciszek, *Poselstwo wielkie jaśnie Wielmożnego Stanisława Chomentowskiego ... przez lata 1712, 1713, 1714 odprawione*, Lwów 1732.
- GÜNTHER, Władysław, *Pióropusz i Szpada, Wspomnienia ze Służby Zagranicznej*, Księgarnia Polska w Paryżu, Paris 1963.
- HAMMER-PURGSTALL, Joseph von, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. VII, VIII, Üçdal Neşriyat, İstanbul 1994.
- JORGA, Nikolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, çev. Nilüfer Epeçeli, C. IV-V, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2005.
- KOŁODZIEJCZYK, Dariusz, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th-18th Century): An Annotated Edition of Abdâmes and other Documents*, Brill, Leiden 2000.
- _____, *The Ottoman Survey Register of Podolia (ca. 1681): Defter-i Mufassal-i Eyalet-i Kamaniçe*, Mass., Cambridge 2004.
- _____, *The Crimean Khanate and Poland Lithuania, International Diplomacy on the European Periphery (15th-18th Century) A Study of Peace Treaties Followed by Annotated Documents*, Brill, Leiden 2011.
- KONOPCZYŃSKI, Władysław, *Polska a Turcja: 1683-1792*, Nakładem Instytutu Wschodniego w Warszawie, Warszawa 1936.
- _____, *Konfederacja Barska*, T. I-II, Oficyna Wydawnicza VOLUMEN, Warszawa 1991.

- KURAT, Akdes Nimet, *İsveç Kralı XII. Karl'ın Türkiye'de Kalışı ve Bu Sıralarda Osmanlı İmparatorluğu*, Rıza Koşkun Matbaası, İstanbul 1943.
- KURAT, Akdes Nimet, "Leh Fevkalâde Elçisi von Goltz'un Türkiye'deki Faaliyetine Ait Raporu (1712-1714)", *Tarih Vesikaları*, C. 2, sy. 17, (1958), s. 225-265.
- ŁĄTKA, Jerzy S., *Słownik Polaków w Imperium Osmańskim i Republice Turcji*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2005.
- LESZCZYŃSKI, Rafał, *Wielkie poselstwo Rafała Leszczyńskiego, wojewody łęczyckiego do Porty Otomańskiej*, 1700.
- _____, *Poselstwo Rafała Leszczyńskiego do Turcji w 1700 roku: diariusze i inne materiały*, przygot. Ilona Czamańska, Urząd Miasta Leszno, Leszno 1998.
- LEWAK, Adam, *Dzieje Emigracji Polskiej w Turcji (1831-1878)*, Nakładem Instytutu Wschodniego w Warszawie, Warszawa 1935.
- ŁOJEK, Jerzy, *Dzieje pięknej Bitynki. Opowieść o życiu Zofii Wittowej-Potockiej (1760-1822)*, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 1972.
- MICHALSKI, Jerzy, "Dyplomacja polska w latach 1764-1795", *Historia dyplomacji polskiej* içinde, T. II, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 483-697.
- MOSZCZYŃSKI, Adam, *Pamiętnik do historii polskiej w ostatnich latach panowania Augusta III I pierwszych Stanisława Poniatowskiego*, Nakładem Księgarni Jana Konstantego Żupańskiego, Poznań 1858.
- MUSTAFA KESBÎ, *İbretnüâmâ-yı Devlet*, haz. Ahmet Öğreten, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2002.
- NOWAK, Zenon Hubert, "Dyplomacja polska w czasach Jadwigi i Władysława Jagielly (1382-1434)", *Historia dyplomacji polskiej* içinde, T. I, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1982, s. 299-393.
- PRZYBOŚ, Adam, ŻELEWSKI, Roman, *Diplomaci w Dawnych Czasach*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1959.
- REYCHMAN, Jan, "Piotr Crutta, emisariusz Kościuszki do Stambułu", *Wschód-Orient*, R. IX, nr. 2, (1938), s. 3-12.
- _____, *Życie polskie w Stambule w XVIII wieku*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1959.
- REYCHMAN, Jan, "Une famille de drogmans orientaux en Pologne au XVIIIe siècle", *Rocznik Orientalistyczny*, T. XXV, (1961), s. 83-99.
- _____, "1794 Polonya İsyanı ve Türkiye", *Belleten*, C. XXXI, sy. 121, (1967), s. 85-91.
- REYCHMAN, Jan, ZAJĄCZKOWSKI, Ananiasz, *Handbook of Ottoman-Turkish Diplomats*, ed. Tibor Halaski-kun, Mouton, Hague, Paris 1968.
- SOYSAL, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları*, C. 1, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2000.

- STĘPNIAK, Władysław, *Dyplomacja polska na Bałkanach (1918-1926)*, Naczelną Dyrekcja Archiwów Państwowych, Warszawa 1998.
- Stosunki dyplomatyczne Polski Informator, Europa 1918-2006*, T. 1, Krzysztof Szczepniak ve diğerleri (der.), Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2007.
- TBMM Zabıt Ceridesi*, Altmışaltıncı İçtima, Devre 2, C. 4, 12 Kânunuevvel 1339/23 Temmuz 1923.
- TOPAKTAŞ, Hacer, “XVIII. Yüzyıl Ortalarında Türk-Leh İlişkilerinden Bir Kesit: Kapıcıbaşı Mehmed Ağa’nın Lehistan (Polonya) Elçiliği”, *Osmanlı Araştırmaları*, sy. XXI, (2007), s. 203-225.
- , *Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri, Franciszka Piotr Potocki’nin İstanbul Elçiliği (1788-1793)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2014.
- , “Polonya’nın Türkiye’de İlk Daimi Elçiliğinin Kurulma Süreci: Tarihsel Dinamikler”, *Uluslararası İlişkiler*, C. 11, sy. 43, (Güz 2014), s. 105-125.
- Türkiye ile Lehistan Arasında Münaqed Muhadenet Muahedenamesi ve Ticaret ve İkamet Mukavelameleri*, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1339/1923.
- WALISZEWSKI, Kazimierz, *Ostatni poseł polski do Porty Ottomańskiej, akta legacji stambulskiej Franciszka Piotra Potockiego*, T. I, Impremiere Veune Victor Goupy, Paris 1894, s. 119-121.
- WERESZYCKI, Henryk, “Władysław Jordan”, *Polski Słownik Biograficzny*, Tom XI, (1964-1965), s. 287-290.
- ZALESKI, Bronisław, “Stosunki Polski z Portą Ottomanską na początku panowania Stanisława Augusta”, *Rocznik Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu*, R. 1869, T. IV, (1870), s. 104-165.
- ZINKEISEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Taribi*, C. VI, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011.